בס"ד
גיליון מס' **349**
כסלו תשפ"ז

אזמרה לשמך

פסקי הלכות ותשובות מפי מורנו הגאון הגדול רבי עמרם פריד שליט"א

הלכות חנוכה למעשה ובירורי הלכה

תוכן עניינים

א: אכילה ומלאכה לפני הדלקת נרות | מלאכה לאחר הדלקת נרות | זמן ההדלקה | הדלקת נרות ותפילת ערבית | ב: כמות השמן | במה מדליקין | סדר ההדלקה | החייבים בהדלקה | ג: מקום הנחת הנרות | שימוש באור הנרות | ד: **אופן הדלקת הנרות** | ה: **הדלקת נרות לבחורי ישיבה למעשה** | בחור המתארח אצל קרובי משפחה שאינם הוריו | בחור ישיבה מבני ספרד | השתתפות בפרוטה | חתן הנישא בחנוכה | ה: דין 'לכם' בשמן | **הדלקת נרות למתארח אצל אחרים** | המתארח בשבת | הדלקה במוצאי שבת לאורח | מי שאינו בביתו בזמן ההדלקה | שהייה בבית הארחה בחנוכה | היוצא מביתו לאחר ההדלקה | ו: ברכות ההדלקה כשמדליק ע"י שליח | **שבת חנוכה** | תפילת מנחה מוקדמת בערב שבת | זמן הדלקת נרות בערב שבת | נרות חנוכה ואחר כך נרות שבת | הדלקת נרות חנוכה בערב שבת | טלטול כיסא / שולחן שעליו נרות חנוכה בשבת | מוצ"ש חנוכה - הדלקת נרות והבדלה | ח: **מקום הנחת הנרות בבית הכנסת | 'על הניסים' | דיני השמן הנותר** | ח: **ברכת הסופגניות | שו"ת בעניינים שונים**

יז: חלק בירורי הלכה: **סוף זמן הדלקת נר חנוכה** [אינו בביתו בזמן ההדלקה, המתנה לאשתו שאינה נמצאת בזמן ההדלקה] | כ: **הדלקה במקום האכילה או במקום השינה** | כא: מקום ההדלקה לאוכל סעודה אחת אצל חבירו, ודין הדלקה למתארח בשבת - כשאוכל אצל אחרים וישן בביתו | דין אכסנאי | כב: המתארח בבית מלון ומקרים נוספים | כג: **מקום ההדלקה** | מח' רש"י ותוס' | פתח או חלון הסמוך לרשות הרבים | חלון או פתח הבנין | פתח החצר שמשתמשים בה שימושי דירה | חלון עורפי | הדליק בחלון במקום בפתח | הדליק בתוך הבית | כד: ידיעה מיהו המדליק | חלונות הגבוהים מעשרים אמה | פתח הבנין או בבית | פתח הדירה הפתוחה לחדר המדרגות, ופתח חדר הפנימייה | הדלקה בישיבות | הדלקה בחדר האוכל של הישיבה

אכילה ומלאכה לפני הדלקת נרות

א.חצי שעה קודם זמן ההדלקה אסור לאכול ולעשות מלאכה (וראה בשו"ת שאלה א ממתי הנוהגים להדליק בצאת הכוכבים אסורים בכך), אמנם אם התחיל קודם לחצי שעה, אין צריך להפסיק אף כשנכנס לתוך החצי שעה, אך כשמגיע זמן ההדלקה, יפסיק לאכול ולעשות מלאכה, וידליק הנרות (וראה בשו"ת שאלה ב דין לימוד קודם ההדלקה).

ב. אכילה האסורה [בחצי שעה שקודם ההדלקה] היא פת ומזונות יותר משיעור כביצה [-נפח של שתי קופסאות גפרורים רגילות], אך פחות משיעור כביצה מותר.

ג. טעימה מותרת ללא הגבלת שיעור, כגון אכילת פירות, ירקות וחטיפים למיניהם שאינם ממיני דגן.

ד. שתיית כל סוגי המשקאות מותרת ללא הגבלת שיעור, מלבד שתיית יין ושאר משקאות משכרים האסורים יותר מכביצה.

ה.המלאכות האסורות קודם ההדלקה הן מלאכות שאפשר להמשך בהן או שיגרמו לטירדא, כדינים המבוארים בשו"ע או"ח סי' רלב (וראה בשו"ת שאלה ג בעניין היתר ע"י שומר).

ו. יש להסתפק האם הדברים האסורים קודם ההדלקה הם רק לבעל הבית המדליק את נרות החנוכה, אבל היוצאים ידי חובה בהדלקת בעל הבית כגון אשתו ובנותיו [ובניו - למנהג בני ספרד שהבנים אינם מדליקים] - אינם אסורים באכילה ומלאכה קודם ההדלקה, כיון שבפועל אינם מדליקים, או שכיון שחובת ההדלקה מוטלת גם עליהם, אף שיוצאים ידי חובה בהדלקת בעל הבית, מכל מקום אסורים באכילה ומלאכה קודם ההדלקה. **ולמעשה נראה שכשם שאדם שמינה שליח שידליק עבורו נרות, מותר המשלח באכילה** (עי' משנ"ב סי' תע ס"ק ו, נח"צ יו"ד סי' רסב, נהר שלום סי' קסז ס"ק ד), **כך גם הם מותרים** (ויל"ע בזה, דשליח שאני, כיון שהמשלח עשה את המוטל עליו, משא"כ באשה ובני הבית שחייבים בהדלקה, אף שבעה"ב פוטרם בהדלקתו, שמא אסורים כיון שלא מינוהו להדיא, ויותר להם רק ע"י מינוי שומר).

מלאכה לאחר הדלקת נרות

ז.לאחר ההדלקה מותר לעשות מלאכה, אך נהגו הנשים שלא לעשות מלאכה משעה שהדליקו בבית עד חצי שעה לאחר צאת הכוכבים.

ח.המלאכות שנהגו הנשים להימנע מעשייתן **אחר** ההדלקה אינן כמלאכות האסורות **קודם** ההדלקה (שגדרן נתבאר לעיל סעיף ה'). **ובמלאכות שלאחר ההדלקה -** נחלקו הפוסקים האם המנהג הוא כמו המלאכות שנהגו בהן איסור בראש חודש והן מלאכת כיבוס ותפירה בלבד, או כגדרי מלאכה שנאסרה בחול המועד, **ולהלכה נראה להקל ולאסור רק כיבוס ותפירה**.

זמן ההדלקה

ט.בגמ' במסכת שבת (כא:) מבואר שזמן ההדלקה הוא משתשקע החמה, ומצינו בזה שלש שיטות עיקריות בפוסקים: [**א**] תחילת השקיעה [הרגע שבו יורדת השמש במערב מעבר לקו האופק ונעלמת מן העין]. [**ב**] סוף שקיעה דהיינו צאת הכוכבים. [**ג**] תחילת 'שקיעה שנייה' שהיא רבע שעה לפני צאת הכוכבים, ונאמרו בזה עוד הנהגות רבות למעשה. **ורבים מהאנשים שאין להם מנהג אבות בעניין זמן ההדלקה, מדליקים רבע שעה לאחר השקיעה**.

י. יש אומרים שאפשר להדליק בברכה מפלג המנחה, ויש לסמוך ע"ז בשעת הדחק [וייתן בחנוכייה שיעור שמן שידלק עד חצי שעה לאחר צאת הכוכבים] (לפרטים נוספים בדין זה, ול**דין אדם שלא נמצא בביתו בזמן ההדלקה**, ראה בשו"ת שאלה ו). ולכתחילה נכון שיתפלל מנחה לפני ההדלקה.

הדלקת נרות ותפילת ערבית

יא.הנוהגים להדליק נרות חנוכה בצאת הכוכבים, לדעת המשנה ברורה **יקדימו להדליק קודם צאת הכוכבים מעט**,

שאז עדיין לא הגיע זמן תפילת ערבית [ואין קפידא במה שמקדים קצת את הזמן קודם צאת הכוכבים אם לא מקדים הרבה], ויש הנוהגים להמתין לצאת הכוכבים, **ומתפללים ערבית ואח"כ מדליקים נרות**, וגם לדעת המשנ"ב שיש להדליק לפני צאה"כ, אם לא הדליק והגיע צאת הכוכבים, צריך להתפלל ערבית תחילה שהוא תדיר.

יב. גם אותם הנוהגים להדליק לאחר ערבית, יש להם **להכין את הנרות קודם התפילה** שיהיו מוכנים להדלקה תכף לאחר ערבית, כדי שלא יאחר את זמן ההדלקה מדינא דגמ', שהוא חצי שעה לאחר זמן ההדלקה.

יג. המתפלל ערבית ב**מניין מאוחר**, יכול אף לכתחילה להדליק את הנרות לפני תפילת ערבית, ואין בזה "תדיר קודם", כיון שאין התדיר עתה לפנינו.

כמות השמן

יד. צריך שיהיה בנרות שמן בשיעור שידלק חצי שעה לאחר צאת הכוכבים, ואף הנוהגים להדליק בשקיעת החמה צריך לשים שמן בשיעור שידלק עד חצי שעה לאחר צאת הכוכבים, ויש מהדרין לשים שמן בשיעור של כמה שעות עד שתכלה רגל מן השוק בזמננו.

במה מדליקין

טו. כל השמנים כשרים להדלקת נרות חנוכה, אך **מצווה מן המובחר להדליק בשמן זית** שאורו זך וצלול, וגם שבו נעשה הנס, ומי שאין לו שמן זית, ידליק בשאר שמנים, ואם אין לו שאר שמנים, ידליק בנרות פרפין [הנרות המצויים בזמננו], ואם אין לו ידליק בנרות שעווה (וראה עוד בשו"ת שאלות כז-לא).

טז. רבים סוברים שאין להדליק **בשמן הקדוש בקדושת שביעית** [בשמן תרומה טמאה מותר להדליק בביהכנ"ס, וכן כהן בביתו, אך ישראל בביתו לא ידליק בו, אלא אם אין לו שמן אחר].

יז. כל הפתילות כשרות להדלקה, ומצווה מן המובחר להדליק בפתילות העשויות מצמר גפן [או מחוטי פשתן, אך בזמננו אינם מצויים כ"כ], משום שהן דולקות יפה. ונראה שאף **פתיל צף** בכלל מצווה מן המובחר, כיון שדולק יפה.

יח. המדליק בפתיל צף המצופה שעווה ומונח בשמן, אין לומר שיש בזה חסרון בהידור - שמדליק בשעווה ולא בשמן, שכיון שציפוי השעווה כלה במהירות בשעה שמדליק - נחשב להדלקה בשמן [אמנם יש המהדרים להכין ולהדליק את הפתילה מבעוד יום לזמן קצר כדי שתכלה השעווה, ואז ידליק בשמן מיד בתחילת ההדלקה].

יט. אין צורך **להחליף את הפתילות בכל לילה**, ואדרבה הן טובות יותר להדלקה כשהודלקו כבר. ויש נוהגים להחליפן משום שבכל לילה היה הנס מתחדש, וכן זכר למקדש שהיו מחליפים את הפתילות בכל לילה.

סדר ההדלקה

כ. קודם שידליק **יכנס את בני ביתו** יחד לפרסם הנס, וישמעו כולם את הברכות ויראו את ההדלקה.

כא. מעיקר הדין אין חובה **ליטול ידים קודם הדלקת נרות** חנוכה, אך יש אומרים שטוב שיטול ידיו.

כב. את הנר שמדליק בו את הנרות יש לאחוז **בידו הימנית** (למקור דין זה, ולדין **איטר**, ראה בשו"ת שאלה יא), להדליקו, לברך, ולאחמ"כ להדליק את הנרות.

כג. עדיף **להדליק את הנרות ע"י השמש**. אם מדליק באמצעות נר אחר, ידליק את השמש לבסוף לאחר הדלקת הנרות [ובדיעבד, אם הדליק את השמש ראשון, אינו מעכב ואין צריך לברך שוב].

כד. בלילה הראשון מברך **ג' ברכות**, ברכה ראשונה "להדליק נר של חנוכה" (משנ"ב סי' תרעו סק"א). ויש אומרים "שלחנוכה" בתיבה אחת (מהרש"ל, וכ"נ החזו"א). ויש אומרים "להדליק נר חנוכה" (שו"ע ואריז"ל, וכן נהגו הספרדים והחסידים, וכ"ה במעשה רב לגר"א אות רלט). וברכה שניה "שעשה ניסים לאבותינו", וברכה שלישית "שהחיינו". בשאר הימים מברך שתי ברכות, "להדליק", ו"שעשה ניסים".

כה. יש לברך את כל הברכות קודם ההדלקה, ו**מיד לאחר שמסיים לברך יתחיל להדליק** [בדיעבד, כל דיבור לצורך ההדלקה, וכן כל מעשה, כגון הדלקת הגפרור או המצית אחרי הברכה, הוספת שמן או החלפתו, וניסיונות חוזרים עד שהנר נדלק - אינם הפסק, ואינו חוזר ומברך].

כו. לא יסלק את ידו מהפתילה עד שתאחז האש ברוב הפתילה היוצאת מהשמן.

כז. לאחר שסילק ידו מהנר הראשון יתחיל לומר 'הנרות הללו', וי"א שלא יאמר 'הנרות הללו' עד לאחר שיסיים הדלקת כל הנרות, מחשש הפסק בין הברכה להדלקת כל הנרות.

כח. כתבו האחרונים שבנוסח 'הנרות הללו' יש ל"ו תיבות [חוץ מהתיבות 'הנרות הללו', המופיעות פעמיים ואינן נכללות במניין], ולפי זה הנוסח הוא כדלהלן [ולא כנוסח הנדפס בסידורים]: "**הנרות הללו אנו מדליקין על התשועות ועל הנסים ועל הנפלאות, שעשית לאבותינו על ידי כהניך הקדושים, וכל שמונת ימי חנוכה הנרות הללו קדש, ואין לנו רשות להשתמש בהן אלא לראותן בלבד כדי להודות לשמך על נפלאותיך ועל נסיך ועל ישועתך**" (ע"פ מסכת סופרים פרק כ הלכה ו, רא"ש שבת פ"ב סי' ח).

כט. דבר טוב הוא לשהות ליד הנרות ולומר שירות ותשבחות ולפרסם הנס, **אך אין כלל חובה לשהות ליד הנרות חצי שעה**, ובפרט לאלו שמדליקים באופן שנראה בחוץ [ובספר מקור חיים (סי' תרעב) כתב שעיקר המצווה שיהיה המדליק אצל הנרות חצי שעה עיין שם שהאריך בזה, וכן בספר מנוחה וקדושה, **אך כל זה לאלו שמדליקים באופן שלא נראה בחוץ**].

החייבים בהדלקה

ל. הכל חייבים בנר חנוכה - אנשים, נשים, וקטנים שהגיעו לחינוך.

לא. אשה שנמצאת לבדה בבית חייבת בהדלקת נר חנוכה בברכה כאיש.

לב. אשה שבעלה אינו נמצא בזמן ההדלקה בבית, יכולה להדליק בזמן ההדלקה, ובעלה יוצא ידי חובה בהדלקתה ואינו צריך להדליק כשיחזור. ולכן במקום שאין לבעל הבית אפשרות לבוא בזמן ההדלקה להדליק נרות, אשתו תדליק [ולכתחילה עליו לשמוע את ברכות ההדלקה מאדם המדליק נרות]. אך אם יכול לבוא ולהדליק - עליו להדליק בעצמו (עי' להלן עמ' כ סעיף כג, וכן בשו"ת שאלה ו).

לג. קטן שהגדיל בחנוכה ומנהג אביו להדליק בשקיעה, יש ספק האם ידליק בשקיעה שהוא עדיין ספק קטן, או שיחכה לצאה"כ, ולמעשה נראה שהילד ידליק 15 דק' אחרי השקיעה.

מקום הנחת הנרות

לד. הנרות צריכים להיות מונחים **למעלה מג' טפחים** [28.8 ס"מ, ויש אומרים 24 ס"מ], ואם הניחם למטה מג' טפחים, אף שיש שסוברים שאפילו בדיעבד לא יצא, להלכה נקטינן שבדיעבד יצא ידי חובה. וכן צריך שיהיו מונחים הנרות **למטה מעשרה טפחים** [שהוא 96 ס"מ, ויש אומרים 80 ס"מ] ואם הניחם למעלה מעשרה טפחים [עד עשרים אמה] **יצא** [**וי"א שעפ"י הסוד טוב שיניחם מעט למעלה מז' טפחים** (עי' בא"ח פרשת וישב אות ה, כה"ח סי' תרעא ס"ק מו)].

כשמדליק בחלון, שיעורים אלו נמדדים מרצפת הבית [ולא מרצפת החלון].

לה. הניח את הנרות למעלה מעשרים אמה [11.52 מטר ויש אומרים 9.60 מטר] **לא יצא**, ועשרים אמה אלו נמדדים מקרקע הרחוב [רשות הרבים]. **אם הדליק למעלה מכ' אמה, והניח ליד הנרות נורות צבעוניות מהבהבות** [כגון של קישוט סוכה] באופן שמושכות את עיניהם של העוברים ברשות הרבים להביט לשם, יש להסתפק האם יצא ידי חובה (כדין קורה המצוירת לגבי עירוב ('אמלתרא'), שאף שהניחה למעלה מעשרים אמה, מועילה, כיון שמושכת את עיני העוברים במבוי. וראה עוד בסע' הבא לעניין הבניינים ממול).

לו. בזמננו, בדירות הגבוהות מעשרים אמה, ידליק בחלון באופן ש**הדיירים בבניינים ממול יראו את הנרות** (עי' להלן עמ' כד סע' ט-י), ונכון יותר שיתלה ליד הנרות נורות צבעוניות שמושכות את העין (וכבסע' הקודם).

לז. נחלקו הפוסקים בכל השיעורים הנ"ל - האם יש למדוד את גובה הנרות ממקום השלהבת, או מהנרות, או מהחנוכייה, ולמעשה נקטינן **דהשיעור נמדד ממקום השלהבת**.

לח. מי שיש לו אפשרות להניח את הנרות בשני מקומות, ומקום אחד הוא למטה מג' טפחים והשני הוא למעלה מעשרה טפחים, יניח את הנרות היכן שיהא יותר פרסום הנס, ואם המקומות שווים - יניח את הנרות במקום שהוא למעלה מעשרה טפחים, דבזה לכו"ע יצא [ובלמטה מג' טפחים אף שלהלכה יצא, מ"מ יש מחמירין בזה (כפי שנתבאר לעיל בסעיף לד)].

לט. כשיש שני מקומות שיכול להניח בהם את הנרות - מקום אחד בתוך גובה עשרה טפחים אך הוא באופן שיהא פחות פרסום הנס לבני רשות הרבים, ומקום שני בגובה יותר מעשרה ויהא בו יותר פרסומי ניסא, יש להניחו למעלה מעשרה, כיון שעיקר המצווה הוא פרסום הנס.

מ. המדליק בפתח, יניח את הנרות בצד שמאל, לקיים דין **'מזוזה בימין ונר חנוכה בשמאל'**. ואף אם כבר יש אחרים המדליקים בשמאל, והפתח כבר מוקף במצוות, יניח גם הוא משמאל. ואף באופן שיש חנוכיות רבות, ומחמתן אינו מדליק בטפח הסמוך לפתח, אעפ"כ ידליק בשמאל (עי' א"ר סי' תרעא), דכיון **שניכר שהדלקתו שייכת לפתח** [אפי' אם עדיין לא הדליקו בחנוכייה הסמוכה לפתח], שפיר דמי [אך אם אין מזוזה בימין, יניח את הנרות בימין]. אם יש יותר פרסומי ניסא מימין, יניח מימין.

טוב ונכון לסדר את כל הנרות בתוך חלל הפתח, שיהיו כולם שווים בטפח הסמוך לפתח (משנ"ב סי' תרעו ס"ק ט) (איורים 7-9).

אם יש יותר פרסומי ניסא בחלון מאשר בפתח, עדיף להניח בחלון (ובעניין מיקום הנחת הנרות בחלון, ראה בשו"ת שאלה מ-מא).

שימוש באור הנרות

מא. אסור להשתמש לאור הנרות בין בשבת בין בחול, בין תשמיש של חול ובין תשמיש של קדושה.

מב. תשמיש עראי של קדושה, כגון ללמוד בדרך עראי לאור הנרות אפשר שמותר [ואף שאין תאורה נוספת בחדר].

מג. מותר ללכת בחדר חשוך לאור הנרות המאיר את המקום שלא ייפול בחדר החשוך, ואינו מחויב לעצום עיניו, דאין זה נקרא תשמיש מאור הנרות.

מד. לאחר שדלקו הנרות שיעור הזמן הנצרך, מותר להשתמש לאורם, ויש מחמירין בזה.

מה. נוהגים להניח נר נוסף הנקרא **'שמש'** כדי שאם ישתמש בטעות לאור הנרות - ישתמש לאור השמש.

מו. עדיף להדליק את הנרות עם השמש, משום שבזה מוכח שאין השמש ממניין הנרות.

מז. אף אם רבים מדליקים באותו מקום, יש להניח שמש אצל כל אחד, כיון שכל אחד יש לו להניח נרותיו במקום מיוחד (וראה להלן סעיף נא).

מח. נוהגים להניח **שמש ארוך יותר או גבוה יותר** משאר הנרות, שאם ישתמש יהא התשמיש לאור השמש.

מט. אף שמוסיפים שמש, מכל מקום **אין להשתמש לאור הנרות והשמש**, וכל הטעם שמוסיפים שמש הוא רק למקרה שישתמש בטעות, או כדי שישתמש לאור השמש בלבד, באופן שייקח אותו בפני עצמו.

נ. אם יש נר על השולחן מותר להשתמש לאורו לכתחילה, וכן **אם יש תאורה בחדר מותר להשתמש בה**, כיון שבאופנים אלו אינו משתמש לאור הנרות.

נא. כשיש תאורה במקום שהדליקו נרות, מעיקר הדין אין צריך להוסיף שמש, וכן אם יש כמה אנשים שמניחים נרותיהם סמוכים אין צריך שמש (וראה לעיל סעיף מז), וכן כשמדליק על הפתח מבחוץ באופן שאין משתמש לאורן כלל - אין צריך להוסיף שמש, **אך המנהג בכל אופנים אלו להוסיף שמש.**

אופן הדלקת הנרות

[מקום הנחת החנוכייה בפתח - ראה סע' מ]

<u>באופן הדלקת הנרות ישנן שלש שיטות, ונפרט שתים מהן:</u>

שיטת השולחן ערוך, הדרכי משה והאר"י ז"ל [והוא המנהג הנפוץ]: בלילה הראשון יניח את הנר בצד ימין של החנוכייה, ובלילה השני, ידליק תחילה את הנר החדש היותר שמאלי, וממנו יפנה לנר הימני [שאותו הדליק אתמול] כדי לפנות לצד ימין, וזהו משום מה דמצינו בגמ' (יומא טו:) "כל פינות שאתה פונה לא יהיו אלא דרך ימין". **וכן בליל ג' כשיוסיף עוד נר נוסף סמוך לשני הנרות הראשונים, יברך וידליק את הנר הנוסף היותר שמאלי. ולאחר מכן ימשיך להדליק את הנר הסמוך לו לצד ימין**, כדי שיפנה לצד ימין, וכן בכל לילה יברך על הנר נוסף, שהוא מורה על הנס, שהרי בתוספת הימים ניתוסף הנס, עיי"ש.

ואין חילוק בין אם מניח את החנוכייה בשמאל הפתח (איורים 1-3) **או בימין הפתח** (איורים 4-6)**, או בחלל הפתח** (איורים 7-9)**, או בחלון** (איור 10-12) [וכן אין חילוק בין אם עומד בתוך הבית או מחוצה לו (האיורים מתאימים לעומד מחוץ לבית)] **- בכל האופנים מתחיל ביום הראשון מהנר הימני של החנוכייה, ובשאר הימים מתחיל להדליק את הנר החדש היותר שמאלי, וממנו פונה לימין להדליק את שאר הנרות שהדליק בימים הקודמים.**

<u>משמאל הפתח:</u>

<u>מימין הפתח:</u>

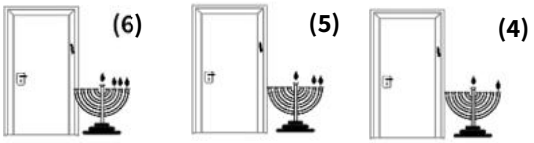

<u>בחלל הפתח</u> [כשהמדליק עומד מבחוץ]<u>:</u>

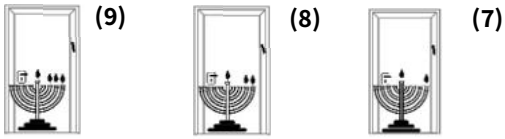

<u>בחלון:</u>

יש להקפיד לעמוד בשעת הברכה [מהיום השני והלאה], **מול הנר הנוסף** שאותו מתחיל להדליק היום, ולא מול שאר הנרות כדי שלא יהא משום "אין מעבירין על המצוות".

שיטה שניה היא שיטת הגר"א, שחלק על השו"ע בשני דברים: [**א**] המדליק בפתח צריך תמיד להתחיל בנר הסמוך לפתח משום שהמצווה היא להדליק בטפח הסמוך לפתח, ואף באופן שעל ידי זה יצטרך להדליק מימין לשמאל, ולא יוכל לקיים "כל פינות שאתה פונה לא יהיו אלא דרך ימין", מכל מקום טפח הסמוך לפתח עדיף. [**ב**] סבר הגר"א שיש להסמיך את הברכה לנר שהדליק ביום הראשון שהוא הנר המחוייב מעיקר הדין, ואח"כ להוסיף עוד נרות שזהו "מהדרין מן המהדרין", אבל אין להדליק קודם את הנר שמוסיף שהוא משום "מהדרין מן המהדרין".

לכן לדעת הגר"א **אם מדליק בשמאל הפתח - מדליק ביום הראשון את הנר הימני** הסמוך לפתח (איור 13-15)**, ובשאר הימים מתחיל מהנר הימני** שסמוך לפתח **וממשיך להדליק את הנר הנוסף לשמאלו, ונמצא מדליק מימין לשמאל.**

ואם מדליק בימין הפתח (איור 16-18)**, או בחלל הפתח** (איור 19-21)**, או בחלון** (איור 22-24) **- אזי ביום הראשון מדליק בקצה השמאלי** של החנוכייה הסמוך לפתח, **וממנו מתחיל כל הימים ומדליק והולך משמאל לימין.**

<u>משמאל הפתח:</u> ביום הראשון מניח מימין, ובשאר הימים מדליק את הנר הימני וממנו פונה לשמאל

<u>מימין הפתח:</u> ביום הראשון מניח משמאל, ובשאר הימים מדליק את הנר השמאלי וממנו פונה לימין

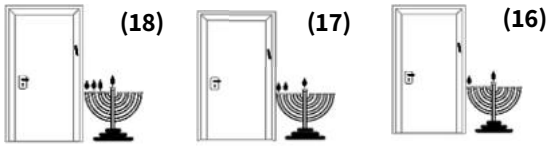

<u>בחלל הפתח:</u> ביום הראשון מניח משמאל, ובשאר הימים מדליק את הנר השמאלי וממנו פונה לימין

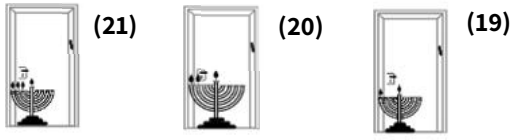

<u>בחלון:</u> ביום הראשון מניח משמאל, ובשאר הימים מדליק את הנר השמאלי וממנו פונה לימין.

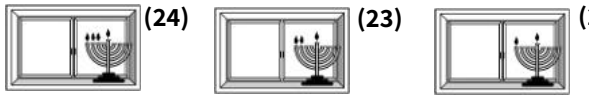

<u>סיכום ב' הדעות:</u> לדעת השולחן ערוך, מה שאמרו בגמ' "כל פינות שאתה פונה לא יהיו אלא דרך ימין" עדיף יותר מההלכה של "טפח הסמוך לפתח", **לכן תמיד [בשאר הימים] מדליקים בנר הנוסף היותר שמאלי וממנו פונים לצד ימין** [וביום הראשון, יתחיל מהנר הימני]. ואילו לדעת הגר"א ההלכה של "טפח הסמוך לפתח" עדיף יותר, ולכן תמיד מתחיל מהטפח הסמוך לפתח. ועוד סבר הגר"א, דבכל הימים יש להתחיל מהנר הראשון שהדליקו ביום הראשון, משום שהוא הנר שחייב מעיקר הדין ושאר הנרות הם משום "מהדרין מן המהדרין".

<u>הלכה למעשה:</u> כל אחד ינהג כמנהגו, ובכל אופן שיעשה יקיים את המצווה לכולי עלמא. וכל מחלוקת הפוסקים באופן ההדלקה הוא רק כיצד ובאיזה מקום יותר נכון לכתחילה להתחיל ממנו. **המנהג הנפוץ הוא כשיטה הראשונה, וכדעת השו"ע והאריז"ל.**

הדלקת נרות לבחורי ישיבה למעשה

(ע"פ סי' תרעז. **למיקום ההדלקה בישיבה, ראה עמ' כד סע' יב-יג**)

נב. בחור ישיבה השוהה בישיבה, אף שבכוונתו לחזור לבית הוריו אחרי הדלקת נרות, אעפ"כ ידליק בישיבה, כיון שעד עכשיו היה בישיבה חיוב ההדלקה חל עליו שם [ואף שבלילה לא יישן בישיבה, מ"מ עכשיו בשעת ההדלקה הישיבה היא ביתו]. **ונראה ששוב אינו צריך להדליק בבית הוריו.**

נג. בחור שאוכל וישן בישיבה במשך כל ימי החנוכה, וחוזר לבית הוריו לפני זמן ההדלקה, ושוהה שם עד הערב ואח"כ חוזר לישיבה - נראה שיכול להדליק בבית הוריו [ועדיף שיאכל שם סעודה]. כמו כן יכול למנות שליח שידליק עבורו בישיבה.

[יש לציין **שעדיף להדליק ע"י שליח בזמן, מאשר הדלקה בעצמו בפלג המנחה**, וצריך לעשות כל מאמץ להשיג שליח שידליק. כמו כן הדלקה בלילה עד זמן עלות השחר ע"י שליח, עדיפה על הדלקה בעצמו בפלג המנחה. נמצא שהדלקה בפלג המנחה היא בעדיפות אחרונה. אמנם אם ממתין עם ההדלקה לשעת לילה מאוחרת, אזי אסור לאכול עד שידליק, ולכן אם הולך למסיבה וכה"ג וצריך לאכול ואינו מוצא שליח, ידליק בעצמו כבר מפלג המנחה. אולם בשעת הדחק יכול לסמוך שהעמדת שומר מתירה אכילה, כמבואר בשו"ת שאלה ג].

טעם הדבר שיכול להדליק בבית הוריו, הוא מפני שאע"פ שהישיבה היא ביתו העיקרי של הבחור, מ"מ גם בית הוריו בשעה שנמצא שם נחשב ביתו, ויכול להדליק שם - אף שאינו ישן שם בלילה.

נד. ההולך למסיבת חנוכה וכדו' אצל קרובי משפחה [שאינם הוריו] ואח"כ חוזר לישיבה, ימנה שליח להדליק בישיבה, ולא ידליק בעצמו בבית המארח כיון שהוא מקום ארעי, ואין דינו כאכסנאי [אבל אם המסיבה בבית ההורים יכול להדליק שם, כנ"ל].

נה. בחור שבימי החנוכה ישן בבית הוריו ואוכל בישיבה, ואין לו חדר שינה בישיבה כלל - ידליק בבית הוריו [ואף שמקום אכילה עיקר], אמנם עדיף שגם יאכל שם. ואם בזמן ההדלקה נמצא בישיבה, ידליק ע"י שליח.

נו. בחור ישיבה שישן בבית הוריו, ויש לו חדר לשינת צהריים גם בישיבה, כיון שלכתחילה יש להדליק במקום האכילה – או יאכל סעודה בחדרו בישיבה וידליק שם, או שיאכל סעודה אצל הוריו וידליק שם.

בחור המתארח אצל קרובי משפחה שאינם הוריו

נז. בחור מבני אשכנז שמתארח יום אחד אצל קרוביו, אף שמעיקר הדין די שישתתף בפרוטה עם המארח, נכון יותר שידליק נרות בעצמו (משנ"ב סי' תרעז ס"ק ג ושעה"צ ס"ק י, יט).

נח. בחורה המתארחת אצל אחרים צריכה להשתתף בפרוטה עם בעל הבית. ולבנות ספרד, אם היא גרה בבית ההורים ומתארחת רק יום אחד, אין צריכה להשתתף. אך אם גרה בפנימייה, דינה כבחור ישיבה מבני ספרד.

בחור ישיבה מבני ספרד

נט. בחור מבני ספרד שלומד בישיבה וחוזר בערב לישון בבית הוריו, יוצא ידי חובתו בהדלקת הוריו.

ס. בחור ישיבה מבני ספרד שלומד בישיבה וחוזר לביתו פעם בכמה שבועות, ידליק בישיבה, אך יש לחוש **שלא לברך** [ורבים מבני ספרד נוהגים שלא להדליק כלל, והנכון יותר שלפחות ישתתפו בפרוטה (כדלהלן סע' סג)], ואם אפשר ישמע הברכות מאחר, או שישמע את הברכות בהדלקה בבית הכנסת. אמנם **אם חוזר לביתו בחנוכה**, אף אם חוזר ליום אחד, באותו יום יוצא ידי חובה בהדלקת אביו, וא"צ להשתתף עם אביו בפרוטה.

סא. בחור מבני ספרד מדליק בישיבה <u>בברכה</u> רק אם מדליק לפני שאביו מדליק, או אם הוריו לא מדליקים בביתם הקבוע אלא במקום אחר.

סב. בחור מבני ספרד המתארח יום אחד אצל קרוביו - ישתתף בפרוטה עם המארח.

השתתפות בפרוטה

סג. השתתפות בפרוטות של כמה בחורים יחד בהדלקה אחת – לבני ספרד מעיקר הדין די בזה, ויש סוברים שאף אין הידור להדליק לבד (כנה"ג סי' תרעז), אך **למעשה יש הידור שכל אחד ידליק בעצמו** מפני שיטות הסוברים שלא מהני שיתוף רק באורח ובעל הבית (הה"מ פ"ד מהל' חנוכה הל' ד, פר"ח סי' תרעז ס"ק א), וגם שיש הסוברים שיש דין הידור להדליק לבד ולא לסמוך על שיתוף (טור סי' תרעז בשם הרב שר שלום, ריטב"א שבת כג), אך כיון שכל דין זה שבחורי ישיבה ספרדים צריכים להדליק אינו ברור כל כך, לכן **אפשר לסמוך על שיתוף** (**ראה בשו"ת שאלה נג כיצד משתתפים בפרוטה**).

חתן הנישא בחנוכה

סד. חתן [מבני אשכנז] המתחתן בימי החנוכה, **אם יוצא מביתו אחר השקיעה - ידליק בבית הוריו בעצמו.** הכלה [וכן חתן מבני ספרד] יוצאים בהדלקת הוריהם [ונראה שאינם יכולים לעשות שליח להדליק בבית הוריהם אחר שיצאו משם, שכיון שכבר יצאו מביתם נחשב שאינם גרים שם עוד, ואינם יכולים להדליק שם. **אולם יכולים למנות שליח להדליק עבורם בבית שבו יגורו/יישנו בליל החתונה,** וכדלהלן. וכך תנהג כלה שיצאה מבית הוריה לפני השקיעה].

ואם החתן או הכלה [בין אשכנזים ובין ספרדים] **יוצאים מביתם לפני השקיעה, נראה שעליהם למנות שליח שידליק בבית בו יגורו/יישנו בלילה שלאחר החתונה** [ונראה שאף באופן שעדיין לא גר שם כלל, כיון שהדירה מוכנה בשבילו זהו מקום דירתו, ויכול למנות שליח להדליק שם. אם אינו יכול למנות שליח, ידליק כשחוזר לביתו עד עלוה"ש, ויעמיד שומר שיזכיר לו להדליק].

דין 'לכם' בשמן

סה. בחור ישיבה המדליק אין צריך מעשה קנין בשמן שיהיה שלו, ואף שבראשונים (רמב"ן, ריטב"א, ר"ן, רבינו דוד, מאירי בפסחים ז) מבואר שצריך שהשמן יהיה שלו, להלכה מבואר במשנ"ב (סי' תרעג ס"ק ב) שא"צ שהשמן יהיה של המדליק, וצ"ל שרק בשליח שמדליק צריך שההדלקה תהיה משמן של המשלח, אבל המדליק בעצמו א"צ שהשמן יהיה שלו במעשה קנין.

הדלקת נרות למתארח אצל אחרים המתארח בשבת

סו.אדם שמתארח בשבת בבית הוריו ולן אצלם, יש בידו שתי אפשרויות: או להדליק בבית הוריו [ולבני ספרד יצא יד"ח בהדלקת הוריו, כיון שאוכל מסעודתם ללא תשלום, וטוב שישתתף בפרוטה (עי' כה"ח סי' תרעז ס"ק ג, וראה בשו"ת שאלה נג כיצד משתתפים בפרוטה)], או שימנה שליח להדליק בביתו [אם מדליק בבית הוריו, לא צריך להדליק בביתו משום חשד כי בזמננו אין לחוש לכך].

סז. מי שמתארח בסעודות השבת [בלילה או בבוקר, או אפילו בשתי הסעודות] **אצל הוריו** [או אצל אחרים] **אך חוזר לישון בביתו** - ידליק נרות חנוכה בביתו.

[**<u>ולעניין נרות שבת</u>** – לכתחילה ידליק במקום שבו אוכל את סעודת הלילה, אך אם לא יספיק להגיע לשם קודם השבת - ידליק בביתו נרות שבת ארוכים שיישארו דולקים עד שיחזרו, ולכתחילה ראוי שיעשה גם את שני הדברים הבאים: [**א**] שיחשיך את החדר קודם ההדלקה [כולל כיבוי אורות וסגירת תריסים], ואז ידליק את החשמל, ומבלי להפסיק בדיבור ידליק את הנרות ויברך. [**ב**] שיאכל כזית מזונות לאור הנרות לאחר שחוזר מהסעודה].

סח. אמנם אם מתארח אצל הוריו [או אצל אחרים] **בכל שלש סעודות השבת, ולן בביתו** – ידליק בביתו, ולכתחילה יאכל סעודה אחת מסעודות השבת בביתו [ואם קשה, אז מיני מזונות]. אולם אם אינו יכול להדליק נרות חנוכה בביתו בעצמו או על ידי שליח - ידליק בבית הוריו [או בבית המארחים אותו בליל שבת]. ולבני ספרד, יצא יד"ח בהדלקת הוריו, וטוב שישתתף בפרוטה (כמבואר בסע' סו).

סט. המתארח בשבת אצל הוריו וישן בבית אחר [שאינו ביתו הקבוע] - ידליק בבית הוריו [-היכן שאוכל], ולבני ספרד יצא יד"ח בהדלקת הוריו, וטוב שישתתף בפרוטה (כמבואר בסע' סו).

אמנם אם הדליק במקום שישן בו – יצא ידי חובה. ויכול גם להדליק בביתו הקבוע או למנות שליח שידליק בביתו.

הדלקה במוצאי שבת לאורח

ע. הדלקת נרות במוצאי שבת למי שהתארח בבית הוריו כל השבת - אם הוריו מתגוררים בעירו, לכתחילה ילך כבר בשבת להתפלל ערבית סמוך לביתו, ובזמן ידליק בביתו [ואשתו וילדיו ישמעו את הברכות מהוריו].

ובמקרה שהוריו אינם גרים בעירו, כיון שעד שיחזור לביתו יתכן שיעבור זמן ההדלקה לכתחילה, **יעשה שליח להדליק בביתו בזמן**, ואם אינו יכול למנות שליח - ישהה בבית הוריו בצאת השבת, ויאכל מלווה מלכה אחר שהדליק שם [ולבני ספרד, אם אינו יכול למנות שליח, יצא יד"ח בהדלקת הוריו, וטוב שישתתף בפרוטה (כמבואר בסע' סו)].

מי שאינו בביתו בזמן ההדלקה

עא. הנמצא ביום חול מחוץ לביתו בעירו בזמן הדלקת נרות, ובכוונתו לחזור לישון בביתו - אם אינו יכול להדליק בעצמו - ישלח שליח להדליק בביתו בזמן, ואם אין לו שליח - ידליק [בברכה] בשעה שחוזר לביתו, עד עלות השחר. ונראה שאינו יכול להדליק במקום שנמצא, אף כשבני ביתו נמצאים עמו (**וראה הרחבה בשו"ת שאלה ו**, ושאלה לב).

עב.אדם שנסע אל מחוץ לעיר בימי החנוכה באמצע השבוע וישן שם - ידליק שם, או [באופן שהוא נמצא שם ימים בודדים] ימנה שליח שידליק עבורו בביתו.

שהייה בבית הארחה בחנוכה

עג. המתארח בבית הארחה בחנוכה לימים בודדים, בשבת או בחול - ידליק שם (וראה בשו"ת שאלה מה היכן מקום הנחת הנרות בבית הארחה), או ימנה שליח להדליק בביתו. ואם זמן השהייה שם מסתיים מיד לאחר תחילת זמן הדלקת נרות וצריך לעזוב את המקום, וכן במוצ"ש אם צריך לעזוב מיד לאחר צאת השבת - ימנה שליח להדליק בביתו, ובדיעבד ידליק כשחוזר לביתו עד עלוה"ש. אבל אם עדיין יכול לשהות עד לאחר סיום זמן ההדלקה - יכול להדליק שם [ונכון שיאכל שם סעודה], ובדיעבד ידליק כשחוזר לביתו עד עלוה"ש.

עד.אשה המאושפזת בבית חולים: אם בעלה מדליק בביתם - אינה צריכה להדליק. אבל אם הבעל מדליק אצל הוריו וכדו' - אף האשה צריכה להדליק בבית החולים [וה"ה במקרה הפוך שהבעל מאושפז והאשה בבית] (וראה בשו"ת שאלה מה היכן מקום הנחת הנרות בבית חולים). **אם האשה המאושפזת רוצה להדליק נרות בעצמה** על אף שהבעל מדליק בביתם ומוציא אותה, אם היא מבנות אשכנז יכולה להדליק לפני הבעל ואז שניהם מדליקים בברכה.

היוצא מביתו לאחר ההדלקה

עה. אדם הרוצה לצאת תיכף אחר ההדלקה לבית הוריו או לבית הארחה וכדו' – אינו צריך להדליק שנית, אע"פ שלן בלילה בבית אחר, משום שדי בהדלקה שהדליק בביתו (ראה בשו"ת שאלה לב. **דין כיבוי הנרות או הזזתם לאחר ההדלקה** התבאר בשו"ת בשאלות יד-טו. ובעניין **השהייה ליד הנרות לאחר ההדלקה** ראה לעיל סע' כט).

ברכות ההדלקה כשמדליק על ידי שליח

עו. כשמדליקים ע"י שליח, השליח מברך בביתו, ועל סמך אותה ברכה הוא מדליק בבית המשלח [ויש להיזהר שלא להפסיק בדיבור בין ההדלקות, ולכן יאמר נוסח 'הנרות הללו' לאחר ההדלקה בבית המשלח]. משום שבנרות חנוכה השליח מברך רק אם מדליק בנוכחותו של המשלח. **אבל אם המשלח אינו שם, אינו יכול לברך.**

שבת חנוכה

תפילת מנחה מוקדמת בערב שבת

עז. בערב שבת חנוכה נכון לכתחילה להתפלל מנחה לפני הדלקת נרות חנוכה, שאם יתפלל מנחה לאחר ההדלקה יהיה זה תרתי דסתרי (פמ"ג ומשנ"ב סי' תרעט ס"ק ב ובשעה"צ סק"ז). אמנם אם לא התפלל מנחה מוקדם וצריך עכשיו להדליק נרות חנוכה - לא יתפלל מנחה ביחיד אלא ידליק נרות חנוכה, ואחר כך יתפלל מנחה בציבור (א"ר שם). אם היום הראשון של חנוכה חל בשבת, לא יזכיר **"על הניסים" במנחה בערב שבת**, אפי' אם כבר הדליק נרות.

זמן הדלקת נרות בערב שבת

עח. יש להסתפק האם אפשר לכתחילה להדליק נרות חנוכה מפלג המנחה כיון שבלאו הכי לא מדליקים בזמן ההדלקה של ימות החול, או שיש להסמיך את ההדלקה להדלקת נרות שבת. **ונראה שאף שמן הדין אפשר להדליק מפלג המנחה, לכתחילה יש להסמיך ולהדליק נ"ח בתוך 30 דקות לשקיעה,** ואף במקומות שמדליקים נרות שבת 40 דקות לפני השקיעה - בשבת זו ראוי לאחר את הדלקת נרות השבת, ולהדליק נרות חנוכה חצי שעה לפני השקיעה ואחריהם את נרות השבת (סי' תרעט ס"א, חמד משה שם, מו"ק סי' תרעג, לוח א"י, ועי' שבת כג "ובלבד שלא יקדים", וכתב הבה"ל (סי' תרעב ד"ה 'ולא מקדימים') שעד חצי שעה קודם, נחשב שלא הקדים).

נרות חנוכה ואחר כך נרות שבת

עט. יש להקדים הדלקת נרות חנוכה להדלקת נרות שבת (סי' תרעט ס"א). ואף כשהאשה מדליקה נרות שבת והאיש את נרות חנוכה, על פי סוד יש להקדים נרות חנוכה (בא"ח פ' וישב).

פ. אשה אלמנה וכדו' **שכבר הדליקה נרות שבת**, אינה יכולה להדליק שוב בעצמה נרות חנוכה [שכיון שהדליקה נרות שבת – קיבלה שבת בהדלקתה ונאסרה במלאכה. ויש הסוברים שלבנות ספרד אין בהדלקת הנרות משום קבלת שבת (עי' סי' רסג ס"י, סי' תרפא)], אלא תאמר לאחר להדליק והשליח יברך 'להדליק' והיא תברך 'שעשה ניסים' [ו'שהחיינו' ביום א'].

פא. איש שמדליק נרות שבת - לכתחילה ידליק קודם נרות חנוכה ואחר כך נרות שבת וכנ"ל [כיון שחוששים לכתחילה לשיטות שאיש מקבל שבת בהדלקת נרות], ובדיעבד אם כבר הדליק נרות שבת, ידליק אח"כ נרות חנוכה.

הדלקת נרות חנוכה בערב שבת

פב. בהדלקה בערב שבת חנוכה **צריך שהנרות ידלקו לכל הפחות חצי שעה לאחר צאת הכוכבים** (משנ"ב סי' תרעט ס"ק ב, ובה"ל סי' תרעב סע' א ד"ה ובלבד).

ולכן לכתחילה אין לתת לילדים מעל גיל חינוך להדליק בערב שבת בנרות צבעוניים הדולקים רק חצי שעה, כיון שצריך שהנרות ידלקו לכל הפחות חצי שעה **אחרי צאת הכוכבים** כנ"ל, ואמנם בדיעבד לילדים מספיק אם ידלקו הנרות אף חצי שעה **אחרי השקיעה**, אך נרות צבעוניים אלו אינם דולקים אפילו שיעור זה, ולילדים בער"ש יש להשתמש בנר שידלק לכל הפחות חצי שעה אחרי השקיעה. אמנם אם אין אפשרות אחרת יש לסמוך על הפמ"ג (סי' תרעב א"א ס"ק א), שצידד להקל בדיעבד שיצא יד"ח אם דלקו הנרות חצי שעה מפלג המנחה.

פג. אם כבו הנרות בערב שבת: דעת התרוה"ד והשו"ע (סי' תרעג ס"ב) שאינו חייב לשוב ולהדליקם אך ראוי להחמיר לחזור ולהדליק, אבל דעת הט"ז (הובא במשנ"ב שם ס"ק כו) שכל עוד שמותר להדליק **חייבים** לשוב ולהדליק ללא ברכה.

טלטול בסא/שולחן שעליו נרות חנוכה בשבת

פד. כיסא או שולחן שהונח עליהם חנוכייה בערב שבת, נעשים בסיס לדבר האסור - ואסור לטלטלם **ולהעבירם למקום אחר כדי שהחנוכייה לא תיגנב,** אף לאחר שכבו הנרות [ורק ע"י טלטול בגופו מותר].

אבל אם רוצה להעביר את השולחן או את הכיסא כדי שיוכלו להשתמש במקום שלהם, או כדי לאפשר את סגירת הדלת - לכתחילה יש להניח על הכיסא [כל בין השמשות] תכשיטים היקרים יותר מהחנוכייה, ואז השולחן או הכיסא נעשים בסיס לדבר האסור והמותר, שמותר לטלטלו אם ההיתר חשוב יותר. בשעת הצורך אפשר להקל להניח חלות הנצרכות לשבת על השולחן או על הכיסא, ואז אפשר להעבירם למקום אחר.

ונראה שיש להחמיר שלא מהני להניח את התכשיטים על **בית החנוכייה** כדי לטלטלה.

מוצ"ש חנוכה - הדלקת נרות והבדלה

פה. זמן הדלקת נרות חנוכה במוצאי שבת לכתחילה הוא **עד חצי שעה מהזמן שעושה מלאכה** [כלומר, שנוהג שמזמן זה מותר לעשות מלאכה] בשאר מוצאי שבתות, ואף אם נוהג כן רק לחומרא. **ולכן הנוהג להוציא שבת כר"ת**, אפילו רק כחומרא ולא כעיקר הדין, **ידליק נרות לאחר זמן ר"ת**. ובדיעבד אם לא הדליק תוך חצי שעה לזמן זה, דינו כשאר לילות חנוכה.

פו. נחלקו הפוסקים האם להקדים הדלקת נר חנוכה להבדלה [לאחר אמירת 'אתה חוננתנו' או 'ברוך המבדיל'] או שיש להקדים את ההבדלה, **ולהלכה דעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד**. מנהג **בני ספרד** להבדיל לפני ההדלקה (בא"ח ש"א פ' וישב סכ"א, כה"ח סי' תרפא סק"ד) [ומצוי שבמקומות שמתפללים מעריב בזמן (ולא מוקדם יותר), יש חשש שאם יבדילו לפני הדלקת נרות חנוכה יעבור זמן ההדלקה לכתחילה – על כן יש להדליק נרות חנוכה לפני הבדלה, אך יזהר שלא ישכח להבדיל לאחר ההדלקה].

פז. הנוהג להבדיל קודם ההדלקה, יזהר **שלא להתעסק עם הנרות קודם הבדלה**, שאם יתעסק בהכנת הנרות ותוך כדי העסק בנרות יעבור להבדלה ולאחמ"כ יחזור לנרות, נמצא שעבר על **'אין מעבירין על המצוות'**. [בכל אופן – **ראוי להכין את הנרות של מוצאי שבת כבר ביום שישי [ככל הניתן], בכדי שיוכל למהר את ההדלקה במוצאי שבת].**

מקום הנחת הנרות בבית הכנסת

[ראה בשו"ת שאלות נח-סג דינים נוספים בעניין הדלק"נ בביכנ"ס]

פח. מנהג בני אשכנז, שיש להניח את הנרות **בקיר הדרומי** של בית הכנסת, ולכתחילה אין להניחם על חלון הקיר הדרומי ולא על מדף המחובר לקיר עצמו, אלא **על שולחן ליד הקיר הדרומי**, וצריך להשאיר רווח בין השולחן לקיר, כדי **שהמדליק יעמוד בין הנרות לכותל כשאחוריו לדרום ופניו לצפון**, ויניח הנרות ממזרח למערב, **ומתחיל ביום הראשון מהנר הימני** הסמוך לארון הקודש [הנר המזרחי], **ובשאר הימים מתחיל מהנר השמאלי** וממנו פונה לימין [דהיינו שמדליק ממערב למזרח] (משנ"ב תרעא ס"ק מב-מג, שעה"צ סי' תרעו ס"ק כא).

במקומות שאין אפשרות להניחם על שולחן ליד הקיר הדרומי כנ"ל, **אלא מניחים על מדף שעל הקיר או בחלון בית הכנסת**, שיטת הגר"א **שביום הראשון יתחיל מהנר השמאלי הסמוך לארון הקודש**, ובשאר הימים **יתחיל מהנר השמאלי הסמוך לארון ויפנה משמאל לימין** [ובאופן זה מדליק את הנר הישן תחילה].

וכן שיטת החת"ס (או"ח קפו, הו"ד במשנ"ב הנ"ל), שבנרות שבבית הכנסת יש להתחיל להדליק את הנר הסמוך לארון הקודש כמו שבביהמ"ק היה הנר המערבי סמוך לארון הברית, **ולכן יש להדליק ביום הראשון את הנר השמאלי הסמוך לארון. וכן בשאר הימים צריך להדליק נר זה תחילה, וממנו לפנות לימין.**

פט. מנהג בני ספרד להניח את הנרות ממזרח למערב, על מדף הקיר הדרומי או בחלון בית הכנסת הדרומי, וסדר ההדלקה כדעת השו"ע, **להתחיל ביום הראשון עם הנר הימני** [דהיינו הנר המערבי הרחוק מארון הקודש], **ובשאר הימים מדליק משמאל לימין** [ממזרח למערב מהנר החדש]. הנוהגים להדליק בין צפון לדרום, ימשיכו במנהגם.

'על הניסים'

שבח 'על הניסים' בברכת המזון

צ. אם נזכר לפני שאמר 'ברוך אתה **השם**, על הארץ ועל המזון' – יסיים את המשפט שאוחז בו, יחזור ל'על הניסים' וימשיך כסדר [על הניסים.. בימי מתתיהו.. ועל הכל..].

אם כבר אמר את שם השם שבחתימה – ימשיך ברכת המזון כרגיל, ולפני 'הרחמן הוא יזכנו לימות המשיח', יוסיף ויאמר 'הרחמן הוא יעשה לנו נסים ונפלאות כשם שעשה לאבותינו בימים ההם בזמן הזה. בימי מתתיהו...'.

אם סיים את ברכת המזון ולא אמר כלל – לא חוזר.

שבח 'על הניסים' בתפילה

צא. אם נזכר לפני 'ברוך אתה **השם**, הטוב שמך ולך נאה להודות' – יסיים את המשפט שאוחז בו, יחזור ל'על הניסים' וימשיך כסדר [על הניסים.. בימי מתתיהו.. ועל כולם..].

אם כבר אמר את שם השם שבחתימה – ימשיך בתפילתו כרגיל, ולפני ה'יהיו לרצון' השני, יוסיף ויאמר 'יהי רצון מלפניך שתעשה לנו נסים ונפלאות כשם שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה. בימי מתתיהו...'.

אם כבר אמר 'יהיו לרצון' – יסיים התפילה ולא יחזור.

'על הניסים' ביום האחרון של חנוכה

צב. סעודה שהתחילה ביום האחרון של חנוכה, ונמשכה אחר השקיעה [גם בשנים שהיום האחרון חל בשבת]: אם אכל כזית פת לפני השקיעה, אומר 'על הניסים' בברכת המזון, אף שמברך בלילה. אך אם התפלל ערבית לפני שבירך ברכת המזון, אינו אומר 'על הניסים' בברכת המזון (סי' קפח ס"י, משנ"ב ס"ק לד).

דיני השמן הנותר:

[ראה בשו"ת שאלות סט-ע דינים נוספים בעניין זה]

צג. אם הנרות כבו תוך חצי שעה [לצאת הכוכבים]: כל השמן והפתילות שנותרו בכוסיות [וכן נרות שעווה שנכבו], הוקצו למצוותן ואסור להשתמש בהן, ואפי' אם התנה שיוכל להשתמש במה שנשאר, אין התנאי מועיל (שו"ת שאלת יעב"ץ ח"א סי' ד ד"ה ואמנם, אולם עי' בטהרת המים, שיורי טהרה מע' ח אות ט שמיקל בזה).

אם הנרות כבו לאחר חצי שעה [מצאת הכוכבים]: נחלקו הפוסקים בדין השמן והפתילות שנותרו בכוסיות [וכן נרות שעווה שנכבו], האם מותר להשתמש בהם [כיון שנכבו לאחר שיעור ההדלקה], או שכל השמן שבכוסית הוקצה למצוותו. **ולהלכה - מעיקר הדין מותר, אך לכתחילה יש להחמיר**.

אמנם אם התנה מראש שמקצה רק את השמן הנצרך לשיעור ההדלקה, יכול להשתמש במה שנשאר או לזרקו לאשפה. **ולכן טוב להתנות לפני ההדלקה שאינו מקצה אלא את הנצרך לשיעור ההדלקה**.

צד. באופנים שנתבאר שאין להשתמש בשמן ובפתילות, מותר להשתמש בהם להדלקת נרות חנוכה בימים הבאים, אך **לאחר חנוכה צריך לשרפם**, ובשעת הדחק אפשר להקל לזרקם לאשפה בתוך שקית.

שימוש בשמן הנותר לנרות שבת: אם נכבה תוך חצי שעה אסור, ואם נכבה לאחר חצי שעה מותר [אפי' אם לא התנה].

צה. השמן הנשאר בבקבוק מותר בשימוש בכל אופן.

ברכת הסופגניות

א. סופגניות מהחנות **[אם הסופגניות אפויות, ראה להלן אות ג]**

צו. הסופגניות המצויות [בחנויות עם הכשרויות המהודרות] הן סופגניות העשויות מבצק [יש העשויות מבצק רגיל ויש העשויות מבצק של חלות מתוקות, ודינן שווה], ומטוגנות בשמן עמוק באופן שטעם השמן מורגש היטב בעיסה - ברכתן **מזונות** [אפילו שאופים חלק מהבצק], ויש מקילים ש**גם ירא שמים יכול לאוכלן שלא בתוך הסעודה** (ט"ז סי' קסח ס"ק יט, משנ"ב שם ס"ק פה ובה"ל ד"ה 'וכל זה').

ולפי מה שנוהגים בני אשכנז להקל בכל פת הבאה בכיסנין לאכול עד שיעור קביעות סעודה בוקר וערב [800 סמ"ק], מותר לאכול עד שיעור זה. ולבני ספרד המברכים המוציא וברכת המזון משיעור של ד' ביצים, הרי שעד שיעור זה [כ-2 סופגניות], אפשר לכתחילה לאכול שלא בתוך הסעודה.

בן אשכנז האוכל **יותר מ-800 סמ"ק**, ובן ספרד האוכל יותר מד' ביצים: לכתחילה יאכלן **בתוך הסעודה** ויכוון בברכת המוציא לפטור את הסופגניות [ואם לא כיוון בהמוציא לפוטרן - אם אוכלן לשובע, נפטר בהמוציא, ואם אוכלן לתענוג, יפטרן בדבר שוודאי ברכתו מזונות כגון כריות שאוכלם לתענוג, קבוקים וכדומה שיש בהם את ג' התנאים של פת הבאה בכיסנין (ראה אזמרה לשמך גיליון 250)]. אם אוכל שלא בתוך הסעודה - יברך **מזונות ועל המחיה**, ואפילו אם אוכל כמות גדולה מאד.

ב. סופגניות ביתיות מטוגנות

הדבר תלוי בשני דברים: [**א**] כמות השמן שמערבים בעיסת הבצק. [**ב**] כמות השמן בה מטגנים את הסופגניות.

צז. סופגניות העשויות מבצק רגיל של לחמים, או שעירבו בו רק כמות קטנה של מיני מתיקה כמו שמערבים בבצק של חלות –דין הסופגניות תלוי מהי **כמות השמן** בה טיגנו את הסופגניות:

אם טיגנו אותן **בשמן עמוק** באופן שטעם השמן מורגש היטב בעיסה - דינן כדין סופגניות שקונים בחנויות, וכנ"ל.

אך אם טיגנו אותן בשמן באופן ש**אין טעם השמן מורגש היטב בעיסה אלא רק בשכבה החיצונית** – לכתחילה יאכלן **בתוך הסעודה** ויכוון בברכת המוציא לפטור את הסופגניות [ואם לא כיוון בהמוציא לפוטרן, נתבאר דינו לעיל]. ואם אוכלן שלא בתוך הסעודה - יברך **מזונות ועל המחיה**, ואפילו אם אוכל כמות גדולה מאד.

צח. אם **עירבו בעיסת הבצק הרבה שמן, באופן שטעם השמן מורגש היטב בעיסה עד שטעמו עיקרי ביחס לקמח** - בין אם טיגנו במעט שמן ובין אם טיגנו בשמן עמוק, ברכתן 'מזונות'.

אולם לעניין **שיעור קביעות סעודה**, הדבר תלוי באופן הטיגון:

אם הן מטוגנות **במעט שמן**, דינן ככל פת הבאה בכיסנין - שלבני אשכנז, אם אוכל יותר משיעור קביעות סעודה [800 סמ"ק] מברך המוציא וברכת המזון, ולבני ספרד מברך המוציא וברכת המזון אם אוכל יותר משיעור של ד' ביצים [כ-2 סופגניות].

ואם הן מטוגנות **בשמן עמוק**, דינן כדין סופגניות שקונים בחנויות [הטעם, כיון שלפי דעת הר"ש (מובא בשו"ע שם סע' יג) אף אם אוכלים שיעור קביעות סעודה בוקר וערב, ברכתו על המחיה, **וכאן הוא אף לכתחילה לכו"ע**, כיון שדברי השו"ע שירא שמים יחמיר – הם רק בבצק רגיל אבל בבצק שנילוש בהרבה שמן, אף ירא שמים יכול לאכול עד שיעור קביעת סעודה בוקר וערב (סי' קסח סע' ז ומשנ"ב ס"ק לג)].

ג. סופגניות אפויות בתנור

צט. ברכתן מזונות, ודינן ככל פת הבאה בכיסנין - שלבני אשכנז, אם אוכל יותר משיעור קביעות סעודה [800 סמ"ק] מברך המוציא וברכת המזון, ולבני ספרד מברך המוציא וברכת המזון אם אוכל יותר משיעור של ד' ביצים.

אך סופגניות אפויות שלא לשו אותן בהרבה שמן - לבני ספרד אם מרגישים את טעם השמן ברכתן מזונות, ולבני אשכנז אם טעם השמן אינו מורגש היטב בעיסה, עד שטעמו אינו עיקרי ביחס לקמח, ברכתן המוציא.

שו"ת בעניינים שונים

אבילה ומלאכה קודם ההדלקה

א. שאלה: ממתי הנוהגים להדליק בצאת הכוכבים אסורים באכילה ובעשיית מלאכה - חצי שעה קודם צאת הכוכבים או חצי שעה קודם השקיעה.

תשובה: עי' במקור.

מקור: כתב השעה"צ (סי' תרעב ס"ק יד) וז"ל "לפי דעת הפרי חדש והגר"א דיש להדליק אחר שקיעה, ממילא צריך להחמיר חצי שעה מקודם לכל הדברים הנ"ל".

ויש להסתפק האם כוונתו לאסור חצי שעה לפני השקיעה, אף למדליקים בצאת הכוכבים, או כוונתו שרק לנוהגים כדעת הפר"ח והגר"א שזמן ההדלקה הוא בשקיעה, אסור לאכול או לעשות מלאכה חצי שעה לפני השקיעה. אך לנוהגים כדעת השו"ע שזמן ההדלקה הוא בצאת הכוכבים, האיסור הוא רק משקיעת החמה שהוא חצי שעה לפני צאת הכוכבים.

ולמעשה נראה שיש להקל בזה לנוהגים להדליק בצאת הכוכבים. אולם הנוהגים להדליק בין עשר לעשרים דקות אחר השקיעה משום צירוף ספיקות, אין להם לאכול או לעשות מלאכה מחצי שעה לפני השקיעה.

ב. שאלה: האם מותר ללמוד סמוך לזמן הדלקת נרות.

תשובה: אם התחיל קודם חצי שעה לזמן ההדלקה, מותר, ובלבד שיפסיק בזמן שבו נוהג להדליק. אמנם לימוד הלכות חנוכה יכול להתחיל גם תוך חצי שעה, ויפסיק בזמן שבו נוהג להדליק (סי' תרעב ס"ק י).

ג. שאלה: האם מותר לאכול ולעשות מלאכה לפני שמדליק, ע"י שמעמיד שומר שיזכיר לו להדליק נרות.

תשובה: בחצי שעה שלפני ההדלקה - אפשר לכתחילה לסמוך על שומר.

אך לאחר שהגיע זמן ההדלקה - צריך להדליק מיד ואין לסמוך על שומר. אמנם אם בלאו הכי אינו יכול להדליק, אפשר בשעת הצורך להקל לסמוך על שומר, ולאכול ולעשות מלאכות קודם הדלקת הנרות.

שעון מעורר שכתוב בו במפורש "הדלקת נרות", נחשב כשומר.

ד. שאלה: נתבאר לעיל שבחצי שעה שלפני זמן ההדלקה אסור לאכול אך מותר לטעום. האם היתר טעימה הוא רק לפני שהגיע זמן ההדלקה, או שמותר לטעום גם אם הגיע זמן ההדלקה והוא מתעכב מסיבה כלשהיא.

תשובה: צריך להדליק מיד כשמגיע זמן ההדלקה. אם אינו יכול להדליק כשמגיע זמן ההדלקה יש להקל בשעת הצורך שטעימה מותרת, ואף למי שאינו זקן או חולה.

ה. שאלה: האם מותר לאשה להמשיך לעבוד בזמן שבעלה מדליק נרות.

תשובה: לפני ההדלקה - ראה לעיל סע' ו. ואחר ההדלקה – מותר, וכבסע' ח דלעיל.

זמן ההדלקה, והדלקה ע"י שליח

ו. שאלה: הנמצא ביום חול מחוץ לביתו בזמן הדלקת נרות, מה דינו.

תשובה: א. יש לעשות השתדלות **לחזור לביתו** להדליק בזמן.

ב. אם אין באפשרותו – **אשתו תדליק** בביתם בברכה בזמן ההדלקה, ואף הבעל נפטר בהדלקה זו [ואף שיצא יד"ח הדלקת נרות חנוכה, לכתחילה עליו לשמוע את ברכות ההדלקה מאדם המדליק נרות].

ג. אם אף אשתו אינה בבית – עליו להשתדל **למצוא שליח** להדליק בביתו בזמן [והשליח יברך את ברכות ההדלקה בביתו שלו, ועל סמך אותה ברכה ילך וידליק בבית המשלח, ויזהר שלא להפסיק בדיבור בין ההדלקות, ולכן יאמר נוסח 'הנרות הללו' לאחר ההדלקה בבית המשלח] .

ד. אם אין לו שליח - **ידליק בברכה בשעה שחוזר** לביתו, עד עלות השחר [ואם משיג שליח שידליק עליו לפני שחוזר לביתו, יעשה כן]. ואסור לו לאכול עד שידליק/ידליקו עבורו [וראה בשו"ת שאלה ג האם העמדת שומר מתירה לו לאכול].

ה. אם לא חוזר עד עלות השחר, ולא מוצא שליח – **ידליק לאחר פלג המנחה**, וייתן שמן שידלק עד חצי שעה לאחר צאה"כ. ולכתחילה נכון להתפלל מנחה לפני ההדלקה.

ז. שאלה: האם לכתחילה צריך להיות בבית בזמן ההדלקה, או שאפשר לכתחילה למנות שליח.

תשובה: אפשר ע"י שליח, אך יש מצווה בו יותר מבשלוחו, וישמע את הברכות היכן שנמצא בזמן ההדלקה.

מקור: דעת המג"א והמשנ"ב (סי' תרעז ס"ק יב) שאמרינן מצווה בו יותר מבשלוחו, אולם דעת הפנ"י (שבת כא) שאין אומרים מצווה בו יותר מבשלוחו, כי החיוב הוא על הבית.

ונחלקו הרשב"א והמרדכי (עי' סי' תרעו ס"ג, תרעז ס"ג) האם הנפטר בהדלקת בני ביתו נפטר גם בברכות. ויש לדון האם בהדלקת השליח הברכות מתייחסות למשלח.

ח. שאלה: האם מותר לאחר את הדלקת הנרות בשביל להמתין שאשתו תשתתף בהדלקה.

תשובה: ראה להלן עמ' כ סע' כג.

ט. שאלה: זוג שנסעו מהבית, ובתם נשארה בבית, ולא יגיעו לזמן הדלקת נרות. כיצד ינהגו.

תשובה: יבקשו מהבת שתדליק בעבורם (סי' תרעז).

מדיני ההדלקה

י. שאלה: האם בברכת שהחיינו אומרים "לִזמן הזה" בחיריק, או "לַזמן הזה" בפתח.

תשובה: במשנ"ב (סי' תרעו סק"א, ומקורו במטה משה, ובמג"א ובפמ"ג שם, וכ"פ הכה"ח) כתב לומר בחיריק, אולם למעשה המנהג לומר בפתח (וכ"ה בהקדמה לסידור ר' שבתי סופר, שכך נכון עפ"י הדקדוק, והוסיף "ואילו הייתי יודע את דברי הרב [בעל מטה משה] כשהיה הרב בעל מטה משה בחיים וכו' בלי ספק היה מודה לי והיה חוזר מדקדוקו").

יא. שאלה: איטר, באיזה יד יחזיק את השמש המדליק את הנרות.

תשובה: איטר מבני אשכנז ידליק ביד שמאל, אך איטר מבני ספרד וכן איטר הנוהג כדעת האריז"ל ידליק ביד ימין.

מקור: נתבאר לעיל סע' כב שיש להדליק ביד ימין, וכפי שמצינו במשנ"ב (סי' רו ס"ק יח), ואף שיש לחלק ולומר שדברי המשנ"ב לא אמורים בשמש של נ"ח, משום שהשמש אינו חפץ המצווה אלא רק הכשר לעשיית המצווה, ושמא בזה לא נאמר דין "ימין", מ"מ נראה שאף בשמש נאמר דין זה. **ובעניין איטר**, עי' משנ"ב (שם ס"ק יח) ושו"ע (סי' קפג ס"ה, תרנא ס"ג ורמ"א שם).

יב. שאלה: טעה במספר הנרות והדליק יותר/פחות, מה יעשה.

תשובה: הדליק בטעות נר אחד **יותר** - יכבה את הנר המיותר שהדליק אחרון (עי' שו"ת האלף לך שלמה סי' שפ, שו"ת כת"ס או"ח סי' קלה).

הדליק בטעות נר אחד **פחות** - אם נזכר כשהנרות עדיין דולקים, ידליק את הנר החסר ללא ברכה (סי' תרעב סק"ו). אך אם נזכר רק אחרי שהנרות כבו, ידליק שוב את כל הנרות, בלי ברכה (עי' שו"ת כת"ס הנ"ל, ערוה"ש סי' תרעו ס"ט). אם נזכר רק למחרת, אין מה לתקן, ומדליק כרגיל את מספר הנרות של אותו לילה.

יג. שאלה: הנוהג להדליק את הנרות משמאל לימין [והיא השיטה הנפוצה כמבואר בעמ' ד]**, ובטעות נעמד כבר בימין החנוכייה. האם ידליק ביום זה מימין לשמאל, או שיעביר על המצוות וידליק משמאל לימין.**

תשובה: ילך לצד שמאל כדי להדליק משמאל לימין.

מקור: מותר להעביר על המצוות כדי לקיים מצוה כתיקונה, ועי' שו"ת חת"ס (או"ח סי' קפז), ומשנ"ב (סי' תרעו ס"ק יא, שכתב "שלא יצטרך להעביר על המצוות").

יד. שאלה: האם מותר להזיז את החנוכייה לאחר שעבר חצי שעה מההדלקה.

תשובה: מעיקר הדין מותר להזיז לאחר חצי שעה מצאת הכוכבים, אך יש מחמירין שכל זמן שהנרות דולקים אין להזיזם.

מקור: שו"ע (סי' תרעב ס"ב), שעה"צ (שם ס"ק יב), מג"א (שם סק"ד) ולעניין מראית העין – עי' מחה"ש (שם), וע"ע ב"ח וערוה"ש (שם), ומשנ"ב (סי' תרעה סק"ו).

טו. שאלה: האם מותר לכבות את הנרות לאחר חצי שעה.

תשובה: אם יש צורך, מותר לכבות לאחר חצי שעה מצאת הכוכבים, אך לכתחילה מצווה להשאירם דולקים, ובפרט בזמננו שלא כלתה רגל מן השוק אף מאוחר (וראה בשאלה הקודמת).

טז. שאלה: אדם שהדליק נרות, והנרות כבו. מה דינו.

תשובה: [**א**] אם דלקו חצי שעה, ונכבו רק לאחר החצי שעה שלאחר צאת הכוכבים – לא צריך לחזור ולהדליק.

[**ב**] אולם אם כבו בתוך החצי שעה הראשונה להדלקתם - ראוי לחזור ולהדליקם בלי ברכה, אך מן הדין אינו חייב לעשות כן (סי' תרעג ס"ק כז).

[**ג**] אם הדליק במקום שיש רוח, והנר לא היה אמור לדלוק עג חצי שעה לאחר צאה"כ – צריך לחזור ולהדליק ללא ברכה (שם ס"ק כה). ומה שבית החנוכייה פתוח בזמן ההדלקה [ואילו היה נשאר פתוח, היה נכבה מחמת הרוח שנכנסת], להלכה אין בזה חשש.

יז. שאלה: האם אפשר לתת לילד להדליק בברכה בנרות צבעוניים הדולקים פחות מחצי שעה.

תשובה: לכתחילה יש לתת לקטן להדליק נרות שדולקים חצי שעה, ובפרט אם הגיע לגיל חינוך, אך המיקלים שקטן מברך אפילו אם מדליק בנרות שלא דולקים חצי שעה, יש להם על מה לסמוך.

מקור: עי' א"א (סי' תרעה), ועי' תוס' (פסחים פח) וב"י (סי' רסט) שכל דבר שיש בו מחלוקת, אפשר להקל לקטן. וכיון שיש שסוברים ששיעור הדלקה הוא כל שהוא (עי' שבת כא:, שו"ע סי' תרעה), אפשר להקל בזה לקטן.

יח. שאלה: האם אדם מבני ספרד יכול לתת לילדו הקטן להדליק את נרות ההידור או את השמש.

תשובה: את השמש אפשר, והנוהגים לתת לקטנים שהגיעו לגיל חינוך [גיל 5-6] להדליק את נרות ההידור, יש יסוד למנהגם (ראה במקור).

מקור: עי' מועד לכל חי (סי' כז סע' לו), בא"ח (פרשת וישב סע' יח), וראה בכה"ח (סי' תרעא ס"ק פג) מה שביאר בדברי הבא"ח. ויש להעיר משיטת המאירי והשלט"ג (המובאים בבה"ל סי' תרעה ד"ה ולדידן) שאין דין חינוך על נרות ההידור, וא"כ צ"ב כיצד הם מוציאים את הגדולים.

יט. שאלה: ילד קטן מבני ספרד שרוצה להדליק נרות בעצמו בחנוכייה שלו. האם יכול להדליק.

תשובה: יכול להדליק בברכה, ונכון שידליק בחדר אחר מהדלקת אביו.

מקור: אף שלדעת השו"ע (סי' תרעא) לא מדליקים בבית יותר מחנוכייה אחת, כאן יכול הקטן להדליק, מפני שמדליק לאחר בעה"ב, ואין זה מגרע מהדלקת בעה"ב כיון שההדלקה כבר נעשתה. ואולם, כיון שזה בתוך החצי שעה, נכון שידליק בחדר נפרד, משום טענת התוס' (שבת כא: ד"ה מהדרין מן המהדרין) שאין לשניים להדליק ביחד, כיוון שצריך שיהיה היכר כמה הדליק.

והקטן יכול גם לברך, עפ"י המבואר בב"י (סי' רסט) שכל דבר שיש בו מחלוקת, אפשר להקל לקטן, ולכן אפשר לסמוך על הסוברים שכל אנשי הבית מדליקים.

כ. שאלה: זוג מבני ספרד נסעו להתארח כמה ימים בבית הוריהם, וביום הראשון הגיעו לאחר שבעה"ב הדליק את הנרות. כיצד יקיימו את מצוות הדלקת הנרות ביום זה.

תשובה: הבעל ידליק בברכה, ונכון שידליק בחדר אחר מהחדר שבו הדליק בעה"ב [ואם יודיעו מראש לבעה"ב שהדלקתו תהא גם עבורם ובשליחותם, יצאו יד"ח בהדלקתו, וטוב שישתתפו בפרוטה (כמבואר בסע' סו)], וראה במקור.

מקור: אף שלדעת השו"ע אין להדליק בבית יותר מחנוכייה אחת, בנד"ד שהזוג המתארח לא יצא יד"ח בהדלקת בעה"ב, הדין שונה, והבעל צריך להדליק לבדו בברכה, ונכון שידליק בחדר אחר (כמבואר בשאלה הקודמת לעניין הדלקת קטן מבני ספרד) [ואין לומר שכיון שלבני ספרד ההדלקה היא חובת הבית ודי בחנוכייה אחת בבית, לכן אין אפשרות שהזוג ידליק פעם נוספת אפילו בחדר אחר, ואכמ"ל].

ומה שנתבאר שמועיל שליחות הזוג, הוא עפ"י משנ"ת (לעיל סע' סד) שחתן יכול למנות שליח שידליק בבית שבו יישן בלילה, אע"פ שייכנס לגור שם רק בהמשך הלילה.

כא. שאלה: האם חובה שהנרות יהיו בצורה ישרה ובגובה שווה.

תשובה: אף שמן הדין חנוכייה המצויה בזמננו כשרה כשהיא עשויה בעיגול (ורק בנרות שבקערה, שאין הפסק בין נר לנר, יש חשש כשהנרות עשויות בעיגול, עי' משנ"ב סי' תרעא ס"ק טז וס"ק יח), וכן כשהנרות עומדים באופן שאחד נכנס ואחד יוצא (עי' משנ"ב שם ס"ק טו), מ"מ נכון להקפיד שהנרות יעמדו בצורה **ישרה** (ט"ז שם ס"ק ב בשם מהרש"ל, הובא בבה"ל שם ד"ה ומותר, וכן בשו"ת רב פעלים ח"ד סי' ל), וכן שיהיו ב**גובה שווה** ולא אחד גבוה ואחד נמוך (חיי"א כלל קנד ס"י, קיצור שו"ע סי' קלט ס"ט, בא"ח ש"א פרשת וישב יג), אך מן הדין מותר.

כב. שאלה: האם יש בעיה בהשתקפות הנרות בזכוכית של בית החנוכייה, באופן שלא רואים את מספר הנרות.

תשובה: יוצאים בזה ידי חובה (סי' תרעא ס"ב, ונתבאר באזמרה לשמך חנוכה ח"ב).

כג. שאלה: האם שני אנשים יכולים להדליק בחנוכייה אחת משני הצדדים.

תשובה: אפשר עד היום השלישי, כולל (סי' תרעא ס"ק יב).

כד. שאלה: שני בחורים בישיבה שהעמידו את החנוכיות שלהם זו בצד זו, וכל אחד הדליק בטעות את החנוכייה של חברו. האם יצאו ידי חובה.

תשובה: שניהם יצאו ידי חובתם (משנ"ב סי' תרעג ס"ק ב, אזמרה לשמך גיליון 27).

כה. שאלה: האם אדם שאשתו הדליקה במקומו ביום הראשון, צריך לברך שהחיינו ביום השני כשידליק.

תשובה: נחלקו בכך הראשונים, ולמעשה לא יברך. כמו כן נראה שאם שליח הדליק עבורו ביום א', לא יברך שוב ביום ב' (סי' תרעו ס"ק ז, שעה"צ ס"ק יב).

כו. שאלה: אדם ששכח שהחיינו ביום הראשון. מה דינו.

תשובה: יברך שהחיינו ביום שנזכר, לפני ההדלקה (סי' תרעו ס"א, משנ"ב ס"ק ב, שעה"צ ס"ק ג).

שמן זית

כז.שאלה: האם גם בשמן זית מוצק מקיימים את המצווה מן המובחר.

תשובה: מקיימים מצווה מן המובחר גם בשמן זית מוצק, אפילו עם מעורב בו מעט פרפין (נתבאר בהרחבה באזמרה לשמך חנוכה ח"ב).

כח.שאלה: האם המצווה מן המובחר להדליק בשמן זית, קיימת דווקא כשמדליק בשמן הראוי לאכילה, וכן בשמן שאינו מבושל.

תשובה: המצווה מן המובחר היא רק להדליק בשמן זית [ולא בשמנים אחרים], ואף בשמן למאור, ואף בשמן מבושל (נתבאר בהרחבה באזמרה לשמך חנוכה ח"ב).

כט.שאלה: האם המצווה מן המובחר להדליק בשמן זית, קיימת דווקא כשמדליק בשמן זית מיצור מיוחד שטוחנים בו רק את פרי הזית, או אף כשמדליק בשמן זית המצוי בשוק שנעשה מטחינת השמן והגרעינים יחד.

תשובה: מקיימים את המצווה מן המובחר אף בשמן זית המצוי בשוק (נתבאר בהרחבה באזמרה לשמך חנוכה ח"ב).

ל. שאלה: האם צריך לתת לילד להדליק דווקא בשמן מדין חינוך.

תשובה: ילד שהגיע לחינוך אפשר מעיקר הדין לתת לו להדליק נרות רגילים ולא בשמן (סי' תרעא ס"ב, וע"פ בה"ל סי' תרעה ד"ה ודידן).

לא.שאלה: האם אפשר להדליק נרות חנוכה משמן היתר מכירה כאשר עבר זמן הביעור [ולא ידוע שהופקר].

תשובה: א"א להשתמש בו וצריך קבורה.

מקום ההדלקה

לב. שאלה: האם מקום הדלקת הנרות נקבע לפי יום העבר או לפי יום העתיד.

תשובה: הקובע הוא המקום בו נמצא בשעת ההדלקה, וכבדוגמאות הבאות:

א. בחור ישיבה שיוצא בלילה מהישיבה לביתו, מדליק בישיבה, כיון שבזמן ההדלקה נמצא בישיבה, ואינו צריך להדליק שוב לאחר שמגיע לביתו (ראה לעיל סע' נב).

ב. בחור בישיבה שמדליק בחדרו ואוכל סעודה בחדרו, לא צריך שיאכל את הסעודה בחדרו כבר בערב חנוכה, אלא כיון שנמצא בזמן ההדלקה בחדרו, ודעתו לאכול שם סעודה, נחשב שזה ביתו, ושם ידליק.

ג. מתארח בדירה בשבת ומגיע לשם בערב שבת, מדליק בדירה זו אף שיאכל את סעודות השבת רק בהמשך.

ד. שהה בדירה בשבת, יכול להדליק במוצ"ש בדירה הזו אף שדעתו במשך הלילה לעזוב את הדירה, דמאחר ושהה שם כל השבת ובשעת ההדלקה נמצא שם [ושוהה שם חצי שעה], זה ביתו (**וראה לעיל סע' ע**, פרטים נוספים בדין הדלקה במוצ"ש לאורח).

ה. אדם שגר בדירתו ומתכנן לעבור דירה מיד לאחר ההדלקה, מדליק היכן שגר בשעת ההדלקה, ואין צריך להדליק שוב בדירה החדשה שאליה עובר.

ו. חתן המתחתן בימי חנוכה - אם החופה נערכת אחר השקיעה, ידליק בבית הוריו בעצמו אף שמיד אח"כ עובר לדירתו החדשה (ראה לעיל סע' סד).

ז. אמנם אדם המתארח במקום לזמן קצר, ואינו ישן שם - אין זה נחשב שגר שם, ואף שנמצא שם בשעת ההדלקה אינו יכול להדליק שם, כיון שנחשב כמי שנמצא ברחוב בזמן ההדלקה (ט"ז סי' תרעז, וראה לעיל סע' עא).

לג. שאלה: מי שאינו יודע היכן יישן בלילה, היכן ידליק נרות חנוכה.

תשובה: הקובע הוא המקום בו נמצא בשעת ההדלקה (וכפי הפרטים בשאלה הקודמת).

לד.שאלה: נמצא בישיבה, ויגיע לבית הוריו בהמשך הלילה, היכן ידליק.

תשובה: ידליק בישיבה (כנ"ל בשאלה לב אות א).

לה.שאלה: האם המדליקים נרות חנוכה בברכה באולמות שמחה, במסיבות חנוכה וכד' עושים כדין.

תשובה: לא צריך להדליק, ואף מי שמדליק, אין לו לברך על הדלקה זו, ואין יוצאים בה ידי חובה.

מקור: מבואר בשו"ע (סי' תרעא ס"ז) שמדליקים נרות חנוכה בבית הכנסת, ונחלקו הראשונים בטעם הדבר. האם הוא משום פרסום הנס ברבים, או כדי להוציא את האורחים הלנים ואוכלים בבית הכנסת.

לפי הטעם השני פשוט שאין לברך על הדלקת נרות באולמות וכד'. ואף לפי הטעם הראשון, נראה שאין לברך, כיון שהתקנה הייתה על בתי כנסיות בלבד.

עי' שו"ת הריב"ש (סי' קיא), בספר המנהיג (הל' חנוכה), ריטב"א ומאירי (שבת כג), אורחות חיים (הל' חנוכה סי' יז), ספר המכתם (פסחים קא), תניא רבתי (סי' לה), ב"י (סי' תרעא).

לו. שאלה: האם המדליקים נרות חנוכה בברכה בחנויות ובמפעלים וכד' עושים כדין.

תשובה: הוא חשש ברכה לבטלה, ולפעמים עצם ההדלקה שם מטעה, כיון שהשומעים חושבים שיוצאים בזה ידי חובה (עי' ב"ק כב וסב, סי' תרעז).

מקום הנחת הנרות

לז.שאלה: יחידת דיור הנמצאת מעל גובה כ' אמה [11.52 מטר, וי"א 9.60]**, היכן ידליק.**

תשובה: ידליק בחלון היחידה, ויסמוך על מה שרואים הבניינים ממול, ונכון יותר שיניח נורות צבעוניות מהבהבות שימשכו את עין העוברים והשבים (ראה להלן עמ' כד סע' ט).

לח. שאלה: אדם שגר ביחידת דיור וחלונו אינו פונה לרחוב, היכן ידליק נרות חנוכה.

תשובה: אם דלת הכניסה הראשית [כלומר הדלת המשותפת שלפני המבואה] תישאר פתוחה בזמן שהנרות דולקים [שאז ניכר גם שיש כאן כמה דיירים] – יוצא יד"ח בין שהניח בפתח דלת היחידה [אם העולים בחדר המדרגות רואים את הנרות], בין שהניח בפתח הדלת הראשית, ובין שהניח בפתח הבניין או בחלון הבית, ולכתחילה ידליק בחלון הבית (כמבואר בבירורי הלכה).

אך אם דלת הכניסה הראשית סגורה בזמן שהנרות דולקים – ידליק דווקא בחלון ולא במקומות הנ"ל [ויסמוך על כך שיש שכנים ממול שרואים].

מקור: אם הדלת הראשית סגורה, אין להדליק בפתח דלת זו או בפתח הבניין, כיון שמבואר בב"י (סי' תרעא) שצריך שיהיה פתח הדירה ניכר. ואף בפתח היחידה לא ידליק, כיון שלא יראו את הנרות בחדר המדרגות, אלא רק הדרים ביחידה ליד.

לט. שאלה: הגר בבית פרטי, היכן ידליק נרות.

תשובה: ידליק איפה שיש יותר פרסומי ניסא - או ב**פתח הבית** שניתן לראותו מרשות הרבים [וכגון ע"י שיפתח את שער החצר במשך החצי שעה שלאחר ההדלקה], או ב**חלון** הנראה מרשות הרבים. אם לא יכול להדליק במקומות אלו, ידליק ב**שער החצר** (מקורות הדברים נתבארו בבירורי הלכה בסוף הגיליון).

מ.שאלה: האם יש דין של 'טפח הסמוך' בחלון.

תשובה: נראה שאפשר להדליק בטפח הסמוך לחלון, וכמו בטפח הסמוך לבית, וכ"כ ההעמק שאלה (שאילתא כו ס"ק כג) [והוסיף שם שגם כשמדליק בחלון מבפנים, ידליק בטפח הסמוך לחלון]. אך הדלקה **רחוק יותר מטפח מהחלון, אינה לכתחילה**, אפי' כשנראה שהנרות שייכות לבית. ולכן המדליק על **מנוע המזגן**, ידליק בטפח הסמוך לחלון. אך המדליק על **סורג בטן** או על **מוזאיקה** – נראה שיכול להרחיק יותר מטפח, כיון שנחשב חלק מהבית.

מא. שאלה: היכן מניחים את החנוכייה כשמדליק בחלון.

תשובה: אין זה משנה אם מדליק בחלק החיצוני של החלון או הפנימי, וידליק היכן שיש יותר פרסומי ניסא, ויקפיד להדליק בטפח הסמוך לחלון (ראה בשאלה הקודמת). כמו כן, אין דין להדליק בימין החלון, אלא ידליק היכן שיש יותר פרסומי ניסא.

מב. שאלה: האם עדיף להדליק בחלון שבו יהיה יותר פרסומי ניסא לבני רשות הרבים אך פחות פרסומי ניסא לבני הבית [כגון בחלון של חדר השינה הפונה למקום מרכזי], **או בחלון עם פרסומי ניסא לבני הבית אך פחות פ"נ לבני רה"ר** [וכגון בחלון הסלון הפונה למקום צדדי]**.**

תשובה: פרסומי ניסא לבני רשות הרבים עדיף על פרסומי ניסא לבני הבית. ואף אם כמה אנשים מדליקים בבית זה, כולם ידליקו בחלון שיש בו הכי הרבה פרסומי ניסא לבני רה"ר [וירחיקו חנוכיותיהם זו מזו כדי שלא ייראה כאחת].

מג. שאלה: המדליק במרפסת הבית, האם ידליק בפתח המרפסת, או על מעקה המרפסת [הסמוך לרשות הרבים].

תשובה: אם יש חלון אחר הפונה לרשות הרבים, ידליק בו. ואם אין מקום אחר, ידליק **בפתח המרפסת**, מול המזוזה [אפי' אם הנרות גבוהים מעשרה טפחים]. אך אם ע"י שיניח שם לא יראו כלל את הנרות ברחוב, יניח **על מעקה המרפסת**.

מקור: אם המרפסת ראויה לשינה, היא נידונה כחדר רגיל, וידליק על חלון המרפסת. אך מרפסת שאינה ראויה לשינה נידונה **כחצר**, ויש להסתפק האם **מעקה המרפסת** נחשב **כחלון החצר**, ויוצא יד"ח בהדלקה שם, או שמא כיון שאין לו צורת חלון נידון **כאמצע החצר**, ובהדלקה בו לא יוצא יד"ח.

ואף אם נידון כחלון החצר, יש להסתפק האם דין ההדלקה בחלון (שבת כא, סי' תרעא ס"ה) נאמר רק **בחלון הבית** או גם **בחלון החצר**. ונידונים אלו לא נתבארו להדיא.

ויש להסתפק האם יש להדליק **בפתח המרפסת** [אף שיש שם פחות פרסומי ניסא מאשר הדלקה במעקה, כי שמא במעקה לא יוצאים יד"ח וכנ"ל, וכן מרוויחים את מעלת מוקף במצוות], או שעדיף להדליק **במעקה המרפסת** [כיון שיש שם יותר פרסומי ניסא לבני רה"ר].

ובפשוטו עדיף להדליק בפתח המרפסת, ששם ודאי יוצא יד"ח, ואילו במעקה המרפסת ספק אם יוצא יד"ח. אולם יש לדון שאף בהדלקה בפתח המרפסת ישנו חסרון, משום שאינו פתח הבית, ואף אם נחשיבו כפתח החצר, שמא דווקא בהדלקה בפתח החיצוני של החצר [היינו בין החצר לרה"ר] יוצאים יד"ח, אך כאן, פתח המרפסת אינו הפתח החיצוני של החצר [שאינו סמוך לרה"ר], ושמא בזה לא נאמר דין הדלקה בפתח החצר, וכדעת התוס' דלהלן (עמ' כג סע' א), אולם להלכה נקטינן שיוצאים בזה יד"ח כדעת רש"י (שם) [ולכא' אף תוס' מודים בזה לרש"י שעכ"פ בדיעבד יוצאים יד"ח בפתח הדירה, ויל"ע]. אולם אם אין מקום אחר להדליק, ואם ידליק בפתח המרפסת, ברחוב כלל לא יראו את הנרות, יש להסתפק האם ידליק במעקה המרפסת או בפתח הבנין.

מד.שאלה: פתח שיש בו שני חלקים – חלק אחד נפתח [ודרכו נכנסים ויוצאים] **ואת החלק השני לא פותחים - האם להניח את החנוכייה בטפח הסמוך למשקוף, או להניחה בטפח הסמוך לחלק שנפתח** [ולא בטפח הסמוך למשקוף, כי אין זה נחשב סמוך ל**פתח**]**.**

תשובה: אם החלק שלא נפתח אינו נפתח משום שכלל אינו יכול להיפתח - יש להדליק בטפח הסמוך לחלק שנפתח שדרכו נכנסים ויוצאים. אולם אם חלק זה יכול להיפתח [אפי' אם פותחים אותו רק לעיתים רחוקות מאד] - יניח בטפח הסמוך למשקוף.

מה.שאלה: היכן מדליקים נרות בבית מלון או בבית חולים.

תשובה: יש בזה פקפוקים, וראה במקור.

מקור: אם אחד מבני הזוג בבית, ידליק בבית ויפטור את בן זוגו. אך אם שניהם בבית המלון או בבית החולים [או שרק אחד מהם שם, ובן הזוג השני אינו בביתם הקבוע], **ידליקו בחלון חדרם**.

אם הנהלת המלון לא מסכימה לכך, **ידליקו בפתח המלון הפונה לרה"ר** [**ללא ברכה**, כיון שיש להסתפק האם יוצאים

יד"ח בהדלקה בפתח המלון, מחד גיסא י"ל שיוצא יד"ח, שכיון שהפרוזדורים והלובי של המלון נחשבים כחלק מביתו וחדריו של המתארח, הרי הוא כמי שמדליק בפתח אחד מחדרי הבית הפונה לרה"ר. אך מאידך י"ל שאינו יוצא יד"ח, שכיון שכל השוהים במלון משתמשים שם, אין זה נחשב כחלק מביתו. ולכן אם אין אפשרות אחרת, ידליק שם ללא ברכה. וגם במלונות שלא נותנים להדליק בפתח המלון הפונה לרחוב, אלא מדליקים בפרוזדורים הפנימיים במקומות המיועדים לכך [או שפתח המלון לא פונה לרחוב אלא לרחבת המלון עצמו (ראה לקמן עמ' כג סע' ב)], נחשב שמדליק בתוך ביתו, ובדיעבד יוצא בזה יד"ח].

אך בחדר האוכל [שסגור חוץ משעות האכילה] **נראה שאין להדליק כלל**, שהרי זה כמדליק במסעדה, שאף שאוכל בה, לא יוצא יד"ח בהדלקה בה, דאי"ז ביתו כלל (ראה לקמן עמ' כב סע' ד-ה).

מו. שאלה: האם יש צורך להדליק מפני חשד בבית שיש לו שני פתחים.

תשובה: בזמננו אין חשד כלל (סי' תרעא סע' ח).

מז. שאלה: האם צריך צורת הפתח בשביל נרות חנוכה.

תשובה: אין צריך את כל דיני צורת הפתח, ודי בפתחי שמאי, והעיקר שייראה כניסה לבית (עי' שו"ת מהרי"ל סי' מ).

שבת חנוכה, והמתארח בחנוכה

מח. שאלה: הרגיל לקבל שבת בפלג המנחה, כיצד ינהג בחנוכה.

תשובה: בחנוכה יקבל מאוחר יותר, משום שלכתחילה צריך להדליק נרות חנוכה תוך חצי שעה לשקיעה, אך בשעת הדחק יכול להדליק נרות חנוכה כבר מפלג המנחה (סי' תרעט).

מט. שאלה: בחור ישיבה שישן בשבת חנוכה בישיבה ואוכל אצל הוריו. היכן ידליק נרות בערב שבת ובמוצ"ש.

תשובה: אם הוא אשכנזי - בערב שבת ידליק או בבית הוריו או בישיבה, ובמוצ"ש יתפלל בישיבה, וידליק שם נרות. אם הוא ספרדי – יוצא בהדלקת הוריו בין בערב שבת ובין במוצ"ש.

נ. שאלה: המתארח במלון בשבת חנוכה ולא יכול להדליק שם, כיצד ינהג.

תשובה: יעשה שליח שידליק בבית (סי' תרעז).

נא. שאלה: האם אפשר לכתחילה לנסוע לשבת להורים, וא"כ היכן ידליק.

תשובה: אפשר לכתחילה לנסוע, וידליק או בבית ההורים או ע"י שליח בבית (כאמור לעיל סע' סו).

נב. שאלה: הדליק במקום בו שהה בשבת ורוצה לצאת. האם יכול לצאת מיד לאחר ההדלקה.

תשובה: ישהה שם לפחות חצי שעה ויאכל שם מלווה מלכה (ראה לעיל סע' ע), ואין צורך שידליק בביתו כשחוזר.

נג. שאלה: מי שדינו להשתתף בפרוטה, כיצד משתתף.

תשובה: או ע"י שייתן לבעל השמן פרוטה, או ע"י שיגביה את השמן, או שיעשה קנין סודר [כלומר, שבעל השמן יגביה בגד של המשתתף. ואם המשתתף אינו נמצא שם, אדם אחר יתן את בגדו לבעל השמן, שיגביהו בעבור המשתתף], או ע"י קנין אודיתא [שבעל השמן יאמר שהשמן שייך גם למשתתף]. יש אומרים שצריך שבעל הבית יוסיף מעט שמן יותר ממה שרגיל להדליק (סי' תרעז ס"א, חו"מ סי' קצט). המשתתף צריך לשמוע את ברכות ההדלקה – או מהאדם שהשתתף עמו, או מאחר שמברך, או בהדלקה שבבית הכנסת [ואם אין לו ממי לשמוע, לכל הפחות ישמע דרך הטלפון] (סי' תרעז ס"ק ד).

נד. שאלה: המדליק בישיבה [או בבית] בחלון, וכדי לצאת מידי ספק, משתתף עם חבר/שכן בפתח הבניין, והחבר/שכן מדליק לפניו. האם יכול לברך.

תשובה: כיון שי"א שיצא יד"ח בהשתתפותו עם החבר, לא יברך שוב כשמדליק בעצמו, אלא ישמע את הברכות מאחר.

נה. שאלה: נכד שבא להתארח בבית סבתו, ומדליק שם נרות. האם הסבתא יכולה להשתתף עמו בפרוטה.

תשובה: אינה יכולה, כיון שרק האורח יכול להשתתף עם בעל הבית, ואין בעל הבית יכול להשתתף עם האורח. ולכן **עליהם להדליק שתי חנוכיות – או שהוא ידליק את חנוכייתו והיא תדליק את חנוכייתה** [ותברך פעם נוספת, או שתשמע ממנו], **או שהוא ידליק את שתי החנוכיות ברצף** [מבלי לברך פעם נוספת, ויאמר הנרות הללו לאחר ההדלקה השנייה]. ולבני ספרד – או הסבתא או הנכד ידליקו חנוכייה אחת, והנכד ישתתף עם הסבתא בפרוטה.

נו. שאלה: אלמנה וילדיה. מי מדליק את נרות החנוכה.

תשובה: אם יש בן מעל גיל מצוות הוא מדליק ופוטר את אמו ואת שאר בנות הבית. ואם אין מי שהגיע למצוות, די שהאמא תדליק [ויש סוברים שגם הבנות ידליקו. ולבני אשכנז גם הבן צריך להדליק].

מקור: משנ"ב (סי' תרעא סק"ט, סי' תרעה סק"ט), חת"ס (שבת כא).

נז. שאלה: כאשר אחד מבני הזוג נמצא בחו"ל, האם הדלקת בן הזוג השני שנשאר בביתם הקבוע פוטרת אותו. ומה הדין כשיש הפרשי שעות [כלומר, שבזמן ההדלקה של בן הזוג בביתם, בחו"ל עדיין יום ולא הגיע זמן ההדלקה. וכל שכן כאשר הפרשי השעות הפוכים, ובזמן הדלקת בן הזוג בביתם, כבר עבר זמן ההדלקה בחו"ל].

תשובה: הדלקת אחד מבני הזוג בביתם הקבוע פוטרת את בן זוגו אפי' אם יש הפרשי שעות (ראה לעיל סע' לב). דין זה אמור גם לבחור ישיבה מבני ספרד שהוריו גרים בחו"ל, שדינו שווה לבחור ישיבה ספרדי שהוריו גרים בארץ ישראל (ראה דיניו לעיל סע' נט-סב).

מקור: טעם הדבר הוא מפני שהדלקת בעל הבית פוטרת את כל בני הבית מהדלקה, ואינה הדלקה בתורת "שליחות".

הדלקת נרות בבית הכנסת

נח. שאלה: מתי מדליקים נרות חנוכה בבית הכנסת בברכה.

תשובה: בין מנחה למעריב, בשעה שהציבור נמצא. ובמקומות שמתפללים מנחה מוקדם, ידליקו לפני מעריב. ונוהגים להדליק אף לפני תפילת שחרית, ללא ברכה (סי' תרעא ס"ז).

נט. שאלה: האם המדליק בבית הכנסת חוזר ומברך גם על ההדלקה בביתו.

תשובה: אף שבבית הכנסת בירך את כל הברכות, חוזר ומברכם בביתו. אמנם ביום הראשון, לא יחזור על ברכת 'שהחיינו', אא"כ הוא צריך להוציא את אשתו ובני ביתו [וי"א שבכל הימים לא יחזור על ברכת 'שעשה ניסים', אא"כ צריך להוציא את אשתו וב"ב].

מקור: משנ"ב (סי' תרעא ס"ק מה), שו"ת זרע אמת (או"ח סי' צו), שו"ת התעוררות תשובה (מהדו"ח ח"ג סי' תס).

ס.שאלה: האם המדליק נרות חנוכה בבית הכנסת לאחר שהדליק בביתו, צריך לברך שוב את הברכות.

תשובה: חוזר ומברך את כל הברכות, וביום הראשון גם 'שהחיינו'. אמנם בני ספרד אינם נוהגים כן.

מקור: שו"ת זרע אמת (או"ח סי' צו, הו"ד בשע"ת סי' תרעא), ואף שהמשנ"ב (סי' תרעא ס"ק מה) לא הזכיר את זה, הכי נקטינן. ולבני ספרד עי' בא"ח (ש"א פ' וישב סע' יא), וכה"ח (סי' תרעא ס"ק עה).

סא. שאלה: בית הכנסת שיש בו בערב סדר לימוד ולאחמ"כ תפילת ערבית, מתי ידליק נרות חנוכה.

תשובה: ידליק בתחילת סדר הלימוד, והנרות ידלקו עד לאחר ערבית. ובמקום שלא מתפללים בו אלא רק לומדים, לא ידליק (סי' תרעא ס"ק לט, כה"ח ס"ק סה).

סב. שאלה: בית כנסת שיש בו מניין רק בשבתות. האם מברכים על הדלקת הנרות בבית הכנסת.

תשובה: מברכים בערב שבת ובמוצ"ש.

סג. שאלה: בית כנסת שיש בו כמה מניינים, האם מדליקים נרות בכל המניינים או רק במניין הראשון.

תשובה: יש להסתפק בזה, ולכן יש להדליק נרות שידלקו עד אחרי המניין האחרון.

חנוכייה

סד. שאלה: המדליק בחנוכיית כסף בתוך כוסיות מזכוכית, נחשב שהדליק בכסף או בזכוכית.

תשובה: הכוסיות בטלות לחנוכייה, ונחשב שהדליק בחנוכייה מכסף (עי' כלים פי"ג מ"ו, או"ח סי' קנט ס"ה).

סה. שאלה: האם עדיף חנוכייה מכסף או מזהב.

תשובה: סדר הקדימה הוא: זהב, כסף, נחושת, ברזל, זכוכית, חרס (חסד לאברהם, הובא בכה"ח סי' תרעג ס"ק ס, ועיי"ש שסידר ט"ו דרגות, והבאנו את הסוגים המצויים).

סו. שאלה: מה עדיף - חנוכייה קטנה העשויה מכסף טהור, או חנוכייה גדולה ומפוארת העשויה מזכוכית או מברזל ומצופה כסף.

תשובה: אע"פ שהחנוכייה מברזל/זכוכית יפה יותר, עדיף להדליק בחנוכייה העשויה מכסף טהור, מפני שערכה רב יותר.

מקור: יש להעיר בזה מב' סוגיות – [א] הסתפקו בירושלמי (יומא פ"ו ה"א) מה עדיף, שעיר שמן אך מראהו אינו טוב, או שעיר שמראהו טוב אך אינו שמן, והוכרע ששמן עדיף, ומבואר ששמן עדיף ממראה. [ב] בגמ' (ב"ב ד.) אמרו רבנן להורדוס שישאיר את ההיכל עם אבן שיש כחול ולא יחפה בזהב, מפני שזה יפה יותר. ומבואר שיופי עדיף מזהב, אע"פ שזהב יקר יותר, וצ"ע סתירת הדברים.

סז.שאלה: אדם שקנה או קיבל חנוכייה יקרה. האם יברך "שהחיינו" או "הטוב והמטיב".

תשובה: עליו לברך "שהחיינו", וידליק בה בליל א', ויכוון לפטור ברכה זו בברכת שהחיינו שמברך על ההדלקה, ועי' במקור.

מקור: יברך "שהחיינו" ולא "הטוב והמטיב", כיון שאין זה נחשב שגם שאר בני הבית משתמשים בחנוכייה בכך שבעה"ב מוציאם יד"ח בשליחותם, מפני שהדלקת בעל הבית **פוטרת** את אנשי הבית מהדלקה, ואין זה בתורת "שליחות".

אולם **אם החנוכייה נמצאת כל השנה בוויטרינה**, ובני הבית שמחים בכך, ברכתה "**הטוב והמטיב**", ויברך בליל א' לפני ברכות ההדלקה [כדי שלא יהא הפסק בין ברכות ההדלקה להדלקה, ונמצא שמברך ד' ברכות].

והמהרש"ל (מובא בבאה"ט סי' תרעג ס"ק יג) נהג להדליק במנורה החדשה של כסף בלילה הב' של חנוכה, ובירך שהחיינו ביחד עם כל הברכות, ועי' בפמ"ג (שם א"א ס"ק יב) שביאר מדוע ברכת שהחיינו על המנורה בלילה הב' אינה הפסק, ועוד כתב שם שרק המהרש"ל נהג כן אבל אחרים לא ינהגו כך [אלא ידליקו בה כבר בליל א', כנ"ל].

סח.שאלה: במקומות שאסור להדליק אש [וכגון בבית חולים וכדומה], האם אפשר להדליק חנוכייה מחשמל.

תשובה: אין להדליק בחנוכייה חשמלית, נורות לד או פנס, ואין לברך על הדלקה זו, מפני שצריך שלהבת [פתילה ואש]. מי שאין לו שום אפשרות להדליק אש, ידליק חנוכייה מחשמל ללא ברכה.

השמן והפתילות לאחר חנוכה

סט. שאלה: מתי צריך לשרוף את השמן והפתילות לאחר חנוכה.

תשובה: אין לשומרם לחנוכה בשנה הבאה, מכיוון שיש חשש תקלה, אלא צריך לשרפם לאחר חנוכה, ויש הנוהגים להמתין לשרפם בשריפת חמץ (סי' תרעז).

ע.שאלה: האם מותר להשתמש בשמן שנותר מחנוכה לצורך סגולה עבור שושנה ברגל.

תשובה: לכתחילה יתנה מראש (וכמו שהתבאר לעיל סע' צג), ובדיעבד אם לא התנה, יש להקל להשתמש בשמן שנותר לאחר שדלק חצי שעה [משום השיטות הסוברות ששמן זה לא הוקצה, וכן מהמבואר ביו"ד (סי' קנה) שמותר להתרפאות באיסורי הנאה מדרבנן לצורך חולה שאין בו סכנה].

עא. שאלה: האם חנוכייה צריכה גניזה.

תשובה: לא. אמנם אם כתוב עליה הנוסח המלא של 'הנרות הללו' המובא במס' סופרים, טעונה גניזה. אך אם כתוב עליה רק את המילים 'הנרות הללו קודש הם' או 'על הנסים ועל הנפלאות', הוי מליצה בעלמא ואינה טעונה גניזה, אלא יזרוק בתוך שקית לאשפה (יו"ד סי' רפד סע' ב).

תפילות בחנוכה

עב. שאלה: מה דין צום ותחנון בערב חנוכה.

תשובה: אין לצום בערב חנוכה, ובמנחה אין אומרים תחנון (סי' תרפו, סי' תרפג, סי' קלא)

עג. שאלה: האם בנות ספרד חייבות לומר הלל בחנוכה.

תשובה: יאמרו הלל בלא ברכה [ובנות אשכנז מברכות ככל מצות עשה שהזמן גרמא].

מקור: דעת הרמב"ם (פ"ג מהל' חנוכה) שנשים פטורות, ודעת התוס' (סוכה לח. ד"ה מי) שנשים חייבות. ולעניין ברכה יש לחוש לשיטת הרמב"ם.

עד.שאלה: האם מותר לטעום לפני הלל.

תשובה: כשם שאסור לאכול לפני שחרית, כך אסור לאכול לפני הלל. רק אדם חלש שמותר לו לטעום לפני שחרית, מותר לו גם לטעום לפני הלל. לנשים אפשר להקל בכך, וכפי שמקילים להן לאכול לפני שחרית (בה"ל סי' תכב).

עה. שאלה: מהו זמן אמירת הלל, ומה דין מי שהתאחר באמירתו.

תשובה: לכתחילה אומרים הלל מיד לאחר שמונה עשרה של שחרית, מבלי להפסיק בין שמו"ע להלל.

בדיעבד אפשר לומר הלל בברכה כל היום עד השקיעה. אך מהשקיעה עד צאת הכוכבים אומרים בלא ברכה, לא לפניו ולא לאחריו.

מי שלא התפלל שחרית עד חצות, מתפלל בסדר הזה: מנחה, תשלומין לשחרית, ואחר כך הלל. ובימים שיש מוסף, יתפלל מוסף לאחר ההלל.

יש לומר הלל בציבור, אך ניתן לאומרו גם ביחידות. איש או אשה אשכנזים האומרים הלל ביחידות, יברכו לפני ההלל ולאחריו.

עו.שאלה: כיצד ינהג אדם שאמר 'חצי הלל' במקום 'הלל שלם'. וכן מה דינו של אדם שדילג על מילה אחת מהלל [בימים שאומרים הלל שלם].

תשובה: אם עדיין לא סיים, יחזור ל'לא לנו', וימשיך כסדר. אם כבר סיים ובירך את הברכה בסוף, יחזור על ההלל עם ברכה (סי' תפח ס"ק ב).

עז. שאלה: מה יעשו אם קראו בטעות קריאת התורה של יום אחר.

תשובה: לא יחזרו (סי' תרפד ס"ק ג), ואם עדיין לא בירכו את הברכה שלאחריה, או שהספר מונח על הבימה – עי' כה"ח (שם ס"ק ח).

עח.שאלה: האם אומרים תיקון חצות בלילות חנוכה.

תשובה: אומרים רק תיקון לאה, ולא אומרים מזמור כ' ואומרים מזמור נ"א.

אבלות בחנוכה

עט. שאלה: האם יש דינים מיוחדים לאבֵל בחנוכה.

תשובה: כל דיני האבלות הרגילים נוהגים גם בחנוכה.

<u>הלל בבית האבל -</u> אומרים הלל בבית האבל בחנוכה, ואף האבל עצמו אומר (המנהג כהגר"ז סי' קלא ס"ה, אמנם עי' משנ"ב סי' קלא סק"כ).

<u>תפילה לפני העמוד</u> - יש בזה מנהגים שונים. יש נוהגים שבשחרית לא עולה כלל ויש נוהגים שעולה עד הלל. ואף במנחה ומעריב יש נוהגים לעלות ויש שנוהגים לא לעלות. ומי שאין מנהג בידו יעלה למנחה ומעריב (משנ"ב סי' תרעא ס"ק מד, סי' תרפג סק"א, סי' תקפא סק"ז, בה"ל סי' קלב). אמנם ביארצייט ניגשים לכל התפילות כרגיל.

<u>הדלקת נר חנוכה בבית הכנסת</u> – אין האבֵל מדליק בבית הכנסת ביום הראשון, אמנם בשאר הימים, יכול (משנ"ב סי' תרעא ס"ק מד).

<u>השתתפות במסיבות חנוכה</u> - אם אומרים שם דברי תורה או שירות ותשבחות, מותר להשתתף מבלי לאכול [אך שתייה מותרת] (רמ"א או"ח סי' תער ס"ב ויש להקל בכך גם לבני ספרד, והתבאר בהרחבה באזמרה לשמך ח"ב, וע"ע יו"ד סי' שצא ס"ב, גליון מהרש"א יו"ד שם), ואם המסיבה בבית האבל מותר לו אף לאכול.

כמו כן מותר להשמיע מוזיקה במסיבה, בתנאי שהאבל לא מתכוון לשמוע.

פ. שאלה: האם מותר ללכת לבית קברות בחנוכה.

תשובה: אם אין חשש שיבואו לידי בכי - יכולים [ויש נוהגים שלא לעלות], אבל מי שהדבר מביא אותו לבכי - אסור לעלות.

ביארצייט של אדם שנפטר בימי החנוכה - מעיקר הדין אפשר לעלות [מפני שרק בראש חודש לא עולים, אבל בשאר ימים אפי' שאין אומרים תחנון – עולים], ויש נוהגים שלא לעלות כלל בכל הימים שאין אומרים בהם תחנון [ובני אשכנז נהגו שלא לומר 'ק-ל מלא רחמים' אך בני ספרד נהגו לומר].

מקור: או"ח סי' תכט, באר הגולה (יו"ד סי' שדמ), קב הישר (פרק פח).

סופגניות

פא. שאלה: האם מותר לחמם בשבת סופגניות על הפלטה.

תשובה: סופגניות ללא ריבה – מותר לחממן על הפלטה.

סופגניות עם ריבה [המדוללת במים שלא בושלו, כמצוי במקומות רבים] – אין לחממן על הפלטה עד שיגיעו לחום של יד סולדת, אך לחממן מעט [ולהסירן לפני שיגיעו לחום של יד סולדת] מותר, באופן שהריבה מתקלקלת בריבוי החום. הרוצה לחממן עד שיגיעו לחום של יד סולדת, צריך לחממן פעם אחת בערב שבת, ואז יכול לחממן שוב על הפלטה בשבת (מקורות הדברים התבארו בהרחבה באזמרה לשמך חנוכה ח"ב).

פב.שאלה: האם העושה סופגניות חלביות צריך לעשות היכר, כשם שעושים בפת חלבית.

תשובה: לא צריך לעשות היכר, כיון שאין רגילים לאוכלן עם בשר [אכן, במקום שרגילים לאוכלן עם בשר, צריך היכר], אמנם צריך ליזהר שלא להיכשל לאוכלן תוך שש שעות לבשר (שו"ת מהרי"ט, הובא בפת"ש יו"ד סי' צז ס"ק ג).

פג. שאלה: אדם טיגן סופגניות ולביבות פרווה, בשמן שטיגנו בו בעבר שניצלים. מה דין הסופגניות והלביבות.

תשובה: הן בשריות, ויש להמתין שש שעות בין אכילתם לאכילת חלב (עי' ש"ך סי' פט ס"ק יט). ויש להקפיד שלא לטגן כמות גדולה של סופגניות בשריות ללא היכר (ראה בשאלה הקודמת), ולכן לבני אשכנז יטגן רק כמות המספיקה ליום אחד, ולבני ספרד רק כמות המספיקה לסעודה אחת.

פד. שאלה: האם עיסת סופגניות לטיגון חייבת בהפרשת חלה.

תשובה: מעיסת סופגניות בשיעור המחויב [החל מ-1.200 קילו] מפרישים חלה, ותמיד בלי ברכה [כלומר, אף שבשאר עיסות, בעיסה של 2.250 קילו מפריש עם ברכה, בעיסת סופגניות יפריש ללא ברכה].

מקור: השו"ע (סי' שכט) פטר מהפרשת חלה, והש"ך שם כתב להפריש חלה ללא ברכה (ועי' תוס' ברכות לז ופסחים לז), אמנם סופגניות אפויות דינן כבצק רגיל.

עניינים שונים

פה. שאלה: האם הוצאות נרות חנוכה חוזרות כמו הוצאות שבת ויו"ט.

תשובה: הוצאות חנוכה חוזרות ככל הוצאות מצווה (שיטמ"ק ביצה טז בשם הריטב"א, ועי' תוס' ביצה שם).

פו. שאלה: האם שמן חנוכה רותח [האסור בהנאה] שנגע בכלי אכילה הטריף את הכלי [וכגון ששרף את הפתילות במחבת, או שהכניס מזלג לתוך הכלי בשעה ששרף בו את הפתילות, וכן אם שמן חנוכה רותח נשפך לסיר, וכן אם הכניס כפית לשמן של נר דולק כדי לתקן את הפתילה, וכן הרוצה להשתמש בכוסיות של נרות חנוכה לשתייה חריפה].

תשובה: בליעות של שמן להדלקת נרות חנוכה אינן מצריכות להכשיר את הכלי (מפני שאיסור הנאה של נרות חנוכה הוא רק איסור שימוש, ולא איסור הנאה בעצמותו, והתבאר בהרחבה באזמרה לשמך חנוכה ח"ב).

פז. שאלה: האם מותר להסתפר בחנוכה.

תשובה: מותר עד חצי שעה קודם השקיעה, כדין תספורת לפני מנחה [אמנם אם יש במקום שתי מכונות תספורת, מותר עד זמן ההדלקה (כמבואר בגיליון אזמרה לשמך 186)], וכן מותר לאחר ההדלקה (סי' תער).

פח. שאלה: האם בחנוכה קורעים בכותל.

תשובה: בכותל קורעים תמיד חוץ משבת, יו"ט, וחול המועד (סי' תקמז, סי' תקסא, סי' תער).

פט. שאלה: האם מותר לכבות נר ע"י נשיפת רוח בפיו.

תשובה: "המכבה נר בפיו דמו בראשו" – ונרות שעל עוגה וכדו' יש לכבות בנפנוף היד, וכן המכבה נר חנוכה [לאחר חצי שעה], וכן נר הבדלה.

מקור: כל בו (סי' קיח ד"ה ארבעה כתות, בשם ברייתא מעשה תורה המיוחס לרבינו הקדוש), חופת אליהו רבה (בסוף ספר 'ראשית חכמה'), בן איש חי (שנה ב' פרשת פנחס).

חלק בירורי הלכה

בעניין סוף זמן הדלקת נר חנוכה, ובעניין מי שאינו נמצא בביתו בזמן ההדלקה, והמתנה לאשתו שאינה נמצאת בזמן ההדלקה

א. שנינו בגמ' במסכת שבת (כא ע"ב) "**כבתה אין זקוק לה**". וביאור הדברים, דאם כבה נר חנוכה סמוך להדלקתה אין זקוק להדליקו שוב. ומקשה הגמ' סתירה לדין זה, שהרי שנינו "**מצוותה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק**", והבינה הגמ' שכיון שזמן הדלקתה עד שתכלה רגל מן השוק, צריך שהנרות ידלקו עד אותו זמן, ואם כבתה בין שקיעת החמה לזמן שתכלה רגל מן השוק צריך לחזור ולהדליק, והוא סותר למה שאמרה הברייתא דאם כבתה אין זקוק לה.

דחתה הגמ' ליישב את הסתירה, שמה שאמרו חז"ל מתי מסתיים זמן ההדלקה אין הכוונה שאם כבתה באותו זמן צריך לחזור ולהדליקה, אלא "**דאי לא אדליק מדליק**", כלומר, שאם לא הדליק מיד בזמן ההדלקה, עדיין יכול להדליק בברכה עד זמן שתכלה רגל מן השוק [שהוא זמן חצי שעה לאחר תחילת זמן ההדלקה]. ועוד ביארה הגמ' באופן נוסף, "**אי נמי, לשיעורה**", כלומר דמה שאמרו חז"ל מתי מסתיים זמן ההדלקה, הוא בכדי ללמד שצריך לשים שמן בשיעור שידלק משקיעת החמה עד שתכלה רגל מן השוק, אבל אם כבתה אין זקוק לה.

ומבואר בגמ' שיש שני ביאורים מה לימדו חז"ל כשאמרו מתי מסתיים זמן ההדלקה - [א] "דאי לא אדליק מדליק". [ב] "אי נמי לשיעורה".

ב. ונחלקו הראשונים האם שני הביאורים בגמ' נחלקו בסוף זמן הדלקת נרות חנוכה וכדלהלן:

<u>שיטת תוס'</u> (ד"ה דאי לא): לפי הביאור הראשון "דאי לא אדליק מדליק", נמצא שיש שיעור זמן שרק בו ניתן להדליק ולקיים מצות נר חנוכה, ואחרי שכלתה רגל מן השוק, עבר הזמן שניתן לקיים בואת המצווה, ואין מה להדליק.

ג. והוסיפו תוס' וז"ל: "ואומר הר"י פורת **דיש להיזהר ולהדליק בלילה מיד, שלא יאחר יותר מדי**, ומ"מ אם איחר ידליק מספק דהא משני שינויי אחרינא", עכ"ל. וביאור הדברים, דלפי הביאור השני של הגמ' דמה שאמרו חכמים מתי מסתיים זמן הדלקת הנרות הוא "לשיעורה", כלומר שצריך לשים כמות שמן בשיעור שיוכל הנר לדלוק במשך זמן שבין שקיעת החמה לתכלה רגל מן השוק, אבל לא באו חכמים לומר שרק זהו הזמן של ההדלקה בלבד, אלא הזמן שבו ניתן להדליק הוא "**כל הלילה**", וכיון שלפי ביאור זה ניתן להדליק כל הלילה, **יש להדליקו כל הלילה מחמת הספק שמא עדיין הוא זמן ההדלקה** [וכפי שביארו תוס' לפי הביאור השני של הגמ'].

ד. נמצא ששיטת התוס' ששני הלשונות בגמ' נחלקו, האם זמן ההדלקה הוא רק בין שקיעת החמה לצאת הכוכבים ואחר זמן זה אינו יכול לקיים מצות נר חנוכה. או שזמן הדלקת נר חנוכה הוא "כל הלילה", אלא שקבעו חכמים שיש לשים כמות של שמן שיוכל לדלוק במשך זמן שהוא משקיעת החמה עד צאת הכוכבים. ולכן כתבו התוס' **דאף לאחר צאת הכוכבים עד עלות השחר יש להדליק מספק**.

ה. <u>שיטת הרמב"ם</u>: ז"ל הרמב"ם (הל' חנוכה פ"ד ה"ה) "אין מדליקין נרות חנוכה קודם שתשקע החמה, אלא עם שקיעתה, לא מאחרין ולא מקדימין. שכח או הזיד ולא הדליק עם שקיעת החמה מדליק והולך

עד שתכלה רגל מן השוק, וכמה הוא זמן זה כמו חצי שעה או יותר. עבר זמן זה אינו מדליק, וצריך ליתן שמן בנר כדי שתהיה דולקת והולכת עד שתכלה רגל מן השוק" וכו' עכ"ל.

ומבואר ששיטת הרמב"ם, ששני הביאורים בגמ' לא חולקים זה על זה, ושניהם אמת, וכל הנידון הוא לאיזה משני הדינים הנכונים הללו התכוונה הברייתא, לכן פסק הרמב"ם את שני הדינים, גם את הלשון "דאי לא אדליק מדליק", דהיינו שאפשר להדליק עד צאת הכוכבים, ואחרי זה כבר אי אפשר להדליק, וגם את הלשון "אי נמי לשיעורה" שצריך לשים כמות שמן עד שתכלה רגל מן השוק.

נמצא דנחלקו תוס' והרמב"ם האם שני הביאורים בגמ' חולקים בסוף זמן הדלקת נר חנוכה, תוס' סוברים ששני הביאורים בגמ' חולקים, ולכן פוסקים שצריך להחמיר כשתי הלשונות, ולכתחילה יש להדליק בשקיעה, עד צאת הכוכבים, אך אם עבר צאת הכוכבים גם צריך להדליק כל הלילה, כיון שלפי הלשון השני בגמ' זמן ההדלקה כל הלילה. והרמב"ם סובר ששני הביאורים בגמ' לא חולקים, ושניהם נכונים, ולכן אחרי צאת הכוכבים אי אפשר להדליק ולקיים מצות נר חנוכה.

ו. <u>שיטת הרשב"א</u> (שבת שם): שיטה שלישית היא שיטת הרשב"א, שכתב וז"ל: "דהא דקתני עד שתכלה רגל מן השוק, ופרישנא דאי לא אדליק מדליק, לאו למימרא דאי לא אדליק בתוך שיעור זה אינו מדליק, דהא תנן (מגילה כ:) כל שמצוותה בלילה כשר כל הלילה, אלא שלא עשה מצוה כתקנה דליכא פרסומי ניסא כולי האי, ומיהו אי לא אדליק מדליק, ולא הפסיד אלא כעושה מצוה שלא כתקנה לגמרי", עכ"ל.

ז.והיינו ששיטת הרשב"א היא שיטה מחודשת שאף לפי הביאור הראשון בגמ' "דאי לא אדליק מדליק", **יכול להדליק "כל הלילה"**, ומה שאמרו שמצוותה עד שתכלה רגל מן השוק, הכוונה שאז נעשית המצווה "כתיקונה", ואחר זמן זה אף שנעשית המצווה שלא כתיקונה, מכל מקום יש בזה קיום מצווה, ולפיכך יש להדליק בברכה "כל הלילה".

ח.וביאורו של הרשב"א אינו כפי שסברו תוס' ולא כמו שסבר הרמב"ם, דלשיטת תוס' והרמב"ם לפי הביאור הראשון בגמ' "דאי לא אדליק מדליק", סוף זמן הדלקת נר חנוכה הוא כשתכלה רגל מן השוק, ולאחר זמן זה כבר לא ניתן להדליק ולקיים את המצווה. אלא דנחלקו תוס' והרמב"ם רק לפי הביאור השני בגמ' "אי נמי לשיעורה" האם שייכת הדלקה אחר שתכלה רגל מן השוק, אבל לפי הביאור הראשון של הגמ', סברו תוס' והרמב"ם בדעה אחת, שסוף זמן ההדלקה הוא בשעה שתכלה רגל מן השוק. והרשב"א סבר שאף לפי ביאור הראשון בגמ', יכול לקיים את המצווה כל הלילה.

ט. <u>שיטת הריטב"א</u> (שבת שם): שיטה רביעית היא שיטת הריטב"א, הסובר דלפי הביאור הראשון "דאי לא אדליק מדליק" שמשמע שלאחר שכלתה רגל מן השוק כבר לא ניתן לקיים את המצווה, כל זאת הוא לעניין להדליק בחוץ בפתח החצר הפונה לרשות הרבים, שמכיוון דלא יכול לעשות היכר לבני רשות הרבים לאחר שכלתה רגל מן השוק, כבר אינו יכול לקיים את המצווה לאחר זמן שכלתה רגל מן השוק, אבל אף לאחר זמן שכלתה רגל מן השוק יש להדליק בפנים, דאמנם אינו יכול להדליק בחוץ, אך אינו פטור מלעשות היכר לו ולבני ביתו בפנים, והדלקה זו אפשר לקיימה "כל הלילה" (וראה להלן סע' יח' ואילך).

וז"ל הריטב"א: "דאנן שמדליקין בפנים ואין היכר אלא לבני הבית יכול להדליק כל הלילה, ועד עמוד השחר, ולפי זה יש לפרש, דאי לא אדליק מדליק בחוץ עד ההיא שעתא, אבל בתר הכי אינו מדליק אלא בפנים, דלדידהו נמי וודאי משום דלא מצי למיעבד היכרא לרשות הרבים, לא נפטר מלעשות היכרא לו ולבני ביתו, דהא לקמן אמרינן דבשעת הסכנה מניחה על שולחנו ודיו", עכ"ל.

<u>סיכום שיטות הראשונים</u>

י. עולה מן האמור ארבע שיטות בראשונים בסוף זמן הדלקת נר חנוכה:

[**א**] שיטת תוס' דלפי הביאור הראשון בגמ', סוף זמן ההדלקה הוא עד שתכלה רגל מן השוק, ולפי הביאור השני בגמ' זמן ההדלקה הוא כל הלילה.

[**ב**] שיטת הרמב"ם דאף לפי ביאור השני שבגמ', סוף זמן ההדלקה הוא עד שתכלה רגל מן השוק.

[**ג**] שיטת הרשב"א דאף לפי ביאור הראשון בגמ', זמן ההדלקה הוא כל הלילה, אלא דהדלקה כתיקונה הוא עד שתכלה רגל מן השוק.

[**ד**] שיטת הריטב"א, דלפי הביאור הראשון בגמ' סוף זמן הדלקת נר חנוכה הוא עד שתכלה רגל מן השוק, אלא דכל זה לעניין הדלקה בחוץ לבני רשות הרבים, אולם יש אף לאחר זמן זה יש להדליק בפנים בביתו לבני ביתו, וזמן ההדלקה בפנים בביתו הוא כל הלילה.

<u>לאחר שכלתה רגל מן השוק האם מדליק בפנים או בחוץ</u>

יא.והנה בריטב"א הנ"ל (אות ט) מבואר שלאחר שכלתה רגל מן השוק מדליק בפנים לבני ביתו. ולכאורה מזה נראה ברור **שאם מדליק לפרסם לבני ביתו עליו להדליק בפנים ולא בחוץ**, ולפי זה אפשר לפשוט ספקנו להלן (אות כ) בדברי בעל העיטור. אך גם זה אינו מוכרע דיש לפרש שכוונת הריטב"א שאין צורך וטעם להדליק בחוץ לאחר שכלתה רגל מן השוק, ואין כוונתו לומר שאם למעשה הדליק בחוץ לא יצא עניין זה של הדלקה לו ולבני ביתו.

יב.ואפשר לומר **דאף לאחר שכבר כלתה רגל מן השוק עדיף להדליק בחוץ, משום שבזה מקיים פרסומי ניסא לדעת הרשב"א** (הנ"ל סע' ו), אלא שלאחר הזמן אין זה מצווה כתיקונה ואין פרסומי ניסא כולי האי. וכן לדעת הריטב"א נראה דלאחר זמן שתכלה רגל מן השוק, אינו גורע בהדלקה בחוץ יותר מהדלקת בפנים [רק שלדעתו אין צורך וטעם להדלקה בחוץ וכמו שביארנו (לעיל סע' ט)], ואילו לשיטת הרשב"א אף לאחר שתכלה רגל מן השוק יש עדיפות בהדלקה בחוץ, משום שיש פרסומי ניסא בהדלקה בחוץ גם לאחר זמן שתכלה רגל מן השוק. [ונחלקו הרשב"א והריטב"א בגדר הפרסומי ניסא של בני רשות הרבים לאחר שכלתה רגל מן השוק, דלדעת הריטב"א אינו נחשב כלום, ולדעת הרשב"א נחשב למצווה], ולדעת התוס' והרא"ש שפי' הלשון הא' בגמ' דאי אפשר להדליק לאחר צאת הכוכבים, זהו דווקא בזמנם שהיו מדליקים בחוץ, לפני שהיתה הסכנה, אבל לאחר שהיה זמן הסכנה שהדליקו בפנים מבואר בבעל העיטור שדין זה נשאר אף בזמננו.

יג. ועוד נראה שאף לאחר שכלתה רגל מן השוק יש עניין להדליק בחוץ לפי המבואר בריטב"א (שבת כא:) שכלתה רגל מן השוק הוא **כל מקום לפי מה שהוא**, וז"ל הריטב"א: "ובכל מקום הדבר הזה כפי מה שהוא, והמנהג הפשוט ששיעורו כל זמן שחנויות המוכרות שמן וכיו"ב פתוחות" עכ"ל. ובפסקי ריא"ז (הובא בשלטי גיבורים על הרי"ף דף ט ע"א מדפי הרי"ף אות ד) כתב וז"ל: "וכמה שיעור מצוותה משתשקע החמה ועד שתכלה רגל מן השוק, ולא עד שתכלה רגל היחידים אלא רגל הרבים, וכגון מוכרי העצים והחנוונים וכיו"ב שדרכם לאחר בשוק אחר חשיכה", עכ"ל.

ומבואר בדבריהם שכל זמן **שעדיין לא כלתה רגל מן השוק במציאות**, יש עדיין חיוב הדלקה, ולפי זה **בזמננו אף בשעות מאוחרות עדיין לא כלתה רגל מן השוק**, דרגל "היחידים" יש מקומות שלא כלה כל הלילה, וגם אם צריך שלא תכלה רגל "הרבים" **נראה דעד שעה 11-12 בלילה** עדיין לא כלתה רגל "הרבים" מן השוק, ויש אומרים **עד שעה 10 בלילה שעד אז יש עדיין חנויות פתוחות**.

הברעת הטור ושולחן ערוך בהדלקה לאחר שכלתה רגל מן השוק

יד. כתב הטור (סי' תרעב) וז"ל: "ומכל מקום עדיין **זמנה כל הלילה** ודלא כהרמב"ם ז"ל...", עיי"ש, וכן בשולחן ערוך (שם סע' א) כתב וז"ל: "ומיהו הני מילי לכתחילה, אבל עבר זה הזמן ולא הדליק, **מדליק והולך כל הלילה**", וכו' עיי"ש.

טו. ולא נתבאר להדיא בטור ובשולחן ערוך אם מדליק במשך הלילה **בברכה או בלא ברכה**. ובפשוטו מסתימת השו"ע משמע שמדליק בברכה. והנה לפי מה שנתבאר לעיל (אות ב) שיטת תוס', שההדלקה לאחר שכלתה רגל מן השוק היא מספק, וזה תלוי בשני הביאורים בגמ', אם כן יש לומר דאף שצריך להדליק כל הלילה, אבל מספק לא יברך. אמנם מסתימת השולחן ערוך משמע שמברך, ואם כן נמצא דהוא דלא כתוס'. וכן העיר המגן אברהם (שם ס"ק ו), שמסתימת השולחן ערוך משמע שמברך, והרי בבית יוסף מביא דברי התוס' דהוא ספיקא דדינא.

טז. ובפרי מגדים (שם באשל אברהם סק"ו) כתב דהוא ספק ספיקא. ספק האם כביאור השני בגמ' (שהובא לעיל סע' א) שלפי זה הזמן הוא כל הלילה וכמו שנקטו תוס' (הובא לעיל סע' ב), ואף לפי ביאור ראשון בגמ' (שהובא לעיל סע' א), מ"מ שמא הדין שמדליק עד כלות רגל מן השוק הוא רק למצווה בעלמא, והיינו דשמא אין הדין כתוס' (המובא לעיל סע' ב) שפרשו שלפי הלשון ש"אי לא אדליק מדליק", אז לאחר כלות הרגל מן השוק עבר זמנו, אלא כהרשב"א (המובא לעיל סע' ו) שסבר דהזמן של "עד שתכלה רגל מן השוק", הוא רק למצווה שתהיה המצווה כתיקונה, אבל לקיום מצווה אפשר להדליק ולקיימה במשך כל הלילה.

יז. והנה כל זה מיירי במדליק בחוץ, אבל אם מדליק בתוך הבית, סבר המגן אברהם שאם מדליק בזמן יכול להדליק אף לבדו, אבל אם מדליק לאחר שעבר הזמן של "עד שתכלה רגל מן השוק" ידליק בברכה רק אם יש בני בית שנעורים. אולם דעת החמד משה שמדליק בברכה כל הלילה בתוך הבית אף כשבני ביתו ישנים.

זמן ההדלקה בזמן הסכנה כשהיו מדליקים בתוך הבית

יח. כתבו תוס' (שבת שם) וז"ל: "ולר"י נראה **דעתה אין לחוש מתי ידליק**, דאנו אין לנו היכרא אלא לבני הבית, שהרי מדליקין מבפנים", עכ"ל.

וכ"כ הטור (סי' תרעב) בשם התוס', וז"ל "והתוספות כתבו דלדידן אין צריך לדקדק בזמן שנתנו חז"ל שלא נתנוהו אלא להם שהיו מדליקין בחוץ, ולאחר זה הזמן אין עוברין ושבין, אבל אנו שמדליקין בבית ואין היכרא אלא לבני הבית, **אין להקפיד על הזמן**, וכתב בספר המצוות ומכל מקום נכון להדליק בעוד בני הבית נעורין. ונראה שאף לדידן צריך לדקדק בשיעור שאע"פ שמדליקין בפנים כיון שמדליקין בפתח הבית והוא פתוח יש היכירא לעוברים ושבים", עכ"ל הטור.

וברשב"א (שבת שם) כתב וז"ל: "ופירשו בתוספות דלא אמרו עד שתכלה רגל מן השוק אלא בדורות הללו שמדליקין בחוץ אבל עכשיו שמדליקין בבית מבפנים כל שעה ושעה זימניה הוא דהא איכא פרסומי ניסא לאותם העומדים בבית, ומיהו **לכתחלה מצוה להקדים ולהדליק** משתשקע החמה מיד דזריזין מקדימין למצוותן", וכו' עיי"ש. נמצא בדברי תוס', דבזמן הסכנה שאינו מדליק בחוץ אלא בפנים, **אפשר להדליק במשך כל הלילה** אף לפי הביאור הראשון הנ"ל "דאי לא אדליק מדליק", דדוקא בזמן שמדליקין בחוץ לא ניתן לקיים את המצווה לאחר זמן שתכלה רגל מן השוק, אבל בזמן הסכנה שמדליקין בפנים מדליקין במשך כל הלילה.

בשיטת בעל העיטור לעניין הדלקה בפנים שלא בשעת הסכנה וסוף זמן ההדלקה לשיטתו

יט. והנה בספר העיטור (הלכות חנוכה) **כתב** וז"ל: "נר חנוכה מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ ובשעת הסכנה מניחו על שולחנו ודיו, **ואחר שנהגו על הסכנה נהגו**, ומי שיכול להניח מבחוץ מניחה מבחוץ, ואם לאו על פתחו", עכ"ל.

כ. ומבואר בדבריו, דבזמן הזה אף דמי שיכול להניח מבחוץ מניחה מבחוץ, מכל מקום לא פקע הדין ד"בזמן הסכנה מניחה על שולחנו ודיו" דאחר שנהגו נהגו, ולכן אף **בזמן הזה שאין סכנה אם הדליק על שולחנו יצא**. ונתבאר לעיל דהמדליק על שולחנו, זמן ההדלקה הוא כל הלילה, ואף שכבר כלתה רגל מן השוק.

כא. לדברי בעל העיטור, יש לעיין **בזמננו בדין המדליק בחוץ, האם אפשר לו להדליק גם אחר שכלתה רגל מן השוק גם לביאור הראשון** הנ"ל "דאי לא אדליק מדליק". מצד אחד היה מקום לומר, שכל דברי הגמ' שסוף זמן הדלקת נר חנוכה הוא עד שתכלה רגל מן השוק ואם לא הדליק עד זמן זה אינו מדליק, כל זאת בימיהם שהתקנה היתה להדליק בחוץ באופן שיהיה פרסום הנס לבני רשות הרבים, וממילא בשעה ששוב אין הרבים מצויים בחוץ אין מקום להדליק, ומשום כן סוף זמן ההדלקה הוא עד שתכלה רגל מן השוק, אך בימינו שסבר בעל העיטור שיוצא ידי חובת פרסום הנס כשמניחו על שולחנו בביתו ומפרסם הנס לבני ביתו, אם כן אף כשמדליק לאחר שכלתה רגל מן השוק, כיוון שניכר לבני הבית מקיים את המצווה.

ומאידך יש לדחות, שאף שנתחדש שיש אופן של פרסומי ניסא לבני ביתו, מכל מקום אינו יכול להדליק בחוץ בזמן שניתן לקיים פרסומי ניסא בתוך ביתו, דלכל אופן של פרסומי נימא יש לו גדרים משלו, דפרסומי ניסא בחוץ הוא לבני רשות הרבים, ופרסומי ניסא בפנים הוא לבני ביתו, וממילא בזמן שמדליק בחוץ ולא בתוך ביתו, כיון שהפרסומי ניסא הוא לבני רשות הרבים, והדבר תלוי בכך שיהיו בני רשות הרבים מצויים, זמן ההדלקה הוא עד שתכלה רגל מן השוק, ואחר שכלתה רגל מן השוק שוב לא שייך לקיים פרסום הנס באופן זה. אלא יקיים באופן האחר שידליק בתוך ביתו שכך נקבעה צורת פרסום הנס לבני ביתו.

כב. והנה, יש לדון מה היה דין המדליק בתוך ביתו בזמן התקנה שידליק על פתח ביתו קודם התקנה לשעת הסכנה, דאם נאמר דאף שלא בשעת הסכנה אם הדליק בביתו בדיעבד יצא, הרי בזה יוכרע הנידון דלעיל בדעת בעל העיטור, משום דנמצא דמה דמבואר בגמ' זמן ההדלקה בחוץ הוא עד שתכלה רגל מן השוק, זהו אפילו שאם היה מדליק בתוך ביתו בדיעבד יצא ידי חובה, מכל מקום אם הדליק בחוץ זמן ההדלקה בחוץ הוא עד שתכלה רגל מן השוק, ואם כן יש לומר דאף לדעת בעל העיטור שסבר שבזמן הזה יכול לקיים את המצווה בהדלקה בביתו, מכל מקום אם מדליק בחוץ ומקיים את המצווה כתיקונה, זמן ההדלקה הוא עד שתכלה רגל מן השוק, ולא מהני מה שמתפרסם הנס בהדלקה זו לבני ביתו.

אמנם בפשוטו יש לומר דבזמן התקנה להדליק בפתח ביתו בחוץ, אם לא הדליק על פתח ביתו מבחוץ [באופן שאינו דר בעליה] אלא הדליק בביתו, לא יצא ידי חובה. וכן מבואר לכאורה מדברי הגמ' בשבת (כב ע"ב) וז"ל הגמ' "אמר רבא, **הדליקה בפנים והוציאה לא עשה כלום**" כלומר שאם הדליק את נר חנוכה בתוך ביתו והוציאה לחוץ לכיוון רשות הרבים, לא יצא ידי חובתו, ודנה הגמ' בהלכה זו, "אי אמרת בשלמא 'הדלקה עושה מצוה', הדלקה במקומו בעינן, משום הכי לא עשה כלום", אלא אי אמרת 'הנחה עושה מצוה' אמאי לא עשה ולא כלום". כלומר דהנה נחלקו חכמים מהו המצווה בהדלקת נר חנוכה, האם משעת הדלקה, או ההנחה של הנר הדולק במקום של פירסומי ניסא, ודנה הגמ', דלמאן דאמר "הדלקה עושה מצוה" מובן מדוע אם הדליקה בפנים והוציאה לחוץ לא עשה ולא כלום" דכיוון דההדלקה היא המצווה, צריך שתעשה המצווה במקום חיוב, וכשמדליק בפנים בביתו אינו מקום חיוב, ולכך אף שהוציאה לחוץ לא יצא ידי חובתו, אלא למ"ד "הנחה עושה מצוה" מדוע אם הדליקה בפנים והוציאה לחוץ לא עשה ולא כלום, הרי לבסוף הניחה במקום חיוב, ושמא יש להוכיח מכך כמאן דאמר "הדלקה עושה

מצוה". ודחתה הגמ' דאף למ"ד "**הנחה עושה מצוה**", מכל מקום אם הדליקה בפנים והוציאה לחוץ לא עשה ולא כלום משום ש"**הרואה הוא אומר לצורכו הוא דאדלקה**". מכל מקום נמצא בדברי הגמ' דלמ"ד "הדלקה עושה מצוה" היה פשוט לגמ' דאם הדליקה בפנים והוציאה לחוץ לא עשה ולא כלום, משום דבעינן **הדלקה במקום חיוב**, וכיון שהדליקה בפנים שאינו מקום חיוב לא יצא ידי חובה. הרי מבואר בגמ' **דהדלקה בתוך הבית אינו מקום חיוב** משום שאין מצווה בהדלקה בתוך הבית.

[אמנם אין הדברים ברורים והנידון תלוי בביאורי האחרונים שבאו לפרש פליאה בדברי הרי"ף והרא"ש, דמחד גיסא פסקו ד"הדלקה עושה מצוה", ומאידך כתבו דאם הדליקה בפנים והוציאה לחוץ לא יצא, משום דהרואה אומר לצורכה הוא דאדלקה, ואף שסברא זו הוזכרה בגמ' למ"ד "הנחה עושה מצוה". ועיין מה שתירצו הב"ח והמג"א (סי' תרעה), ועיין היטב בשו"ת רעק"א (תנינא קכה) דנקט איפכא, ואכמ"ל].

<u>דינים העולים למעשה</u>

העולה לדינא, דיש הרבה צדדים להקל להדליק לאחר זמן של "כלתה רגל מן השוק" שהוא חצי שעה שלאחר זמן הדלקת הנרות, והטעמים שיש להקל בזה הם:

[א]. בתוס' מבואר דלפי הביאור השני בגמ' "אי נמי לשיעורה", אפשר להדליק כל הלילה כמו שנתבאר לעיל (אות ב).

[ב]. גם לפי לישנא קמא "אי לא אדליק מדליק" דסברו תוס' שלפי ביאור זה אין להדליק לאחר זמן שכלתה רגל מן השוק כמבואר (לעיל סע' ב), מ"מ נתבאר (לעיל סע' ו) דהרשב"א סבר דאף לפי ביאור זה בגמ', אפשר להדליק כל הלילה ולקיים את המצווה.

[ג]. נתבאר (לעיל סע' כ) שלאחר שהייתה שעת הסכנה שדינו שמניח על שולחנו, לא נעקר הדין וכמו שכתב הבעל העיטור, וכשם שבהדלקה בפנים אפשר להדליק כל הלילה בברכה עכ"פ כשבני ביתו נעורים, כן יש לדון שה"ה בחוץ.

[ד]. וכן ישנה שיטת הגהות מיימוניות (הלכות חנוכה פ"ד) שאפשר להדליק כל הלילה מדין ספק דרבנן לקולא.

כג. ולכן אף שלכתחילה וודאי שחייבים להדליק בזמן ההדלקה [ובלא זה עלולים להפסיד את מצות הפרסומי ניסא לבני רשות הרבים - לפי חלק משיטות הפוסקים], **ואם אינו יכול להדליק בזמן ההדלקה** יש לעשות **שליח** להדליק, או שאשתו תדליק. אך אם הדבר קשה מאיזו שהיא סיבה, יש הרבה צדדים **להקל שיכול להדליק לכתחילה במשך הלילה**.

וכן לעניין מי שאשתו אינה נמצאת בבית בזמן הדלקת נרות ואין אפשרות שתהיה בזמן ההדלקה בבית, כיוון שבדיעבד אפשר להדליק כל הלילה בברכה, וכמו שנתבאר [ושיטת רוב הפוסקים דיכול לברך כל הלילה כשאשתו עמו], ואם כעת ידליק כשאשתו לא עמו, תפסיד את הברכות, ויש שיטות שיש חובת ברכת הרואה באופן זה (עי' מ"ב סי' תרעו ס"ק ו), **ע"כ יש להקל במקום צורך גדול להמתין לה**, אם אין שום אפשרות שהיא תהיה בבית בזמן ההדלקה, **אבל צריך מאד להשתדל ולהקפיד שכן יוכל להדליק בזמן**, ובפרט שלכו"ע יש בזה משום "זריזים מקדימים למצוות".

בעניין הדלקה במקום האכילה או במקום השינה

בגמרא (שבת כא ע"ב) שנינו "תנו רבנן נר חנוכה מצוה להניחה על **פתח ביתו מבחוץ**", ויש להסתפק מה מוגדר ביתו של אדם לעניין מצות הדלקת נר חנוכה, אם המקום בו **סועד פתו בקביעות**, או המקום בו **לן בלילה**. ומקום הספק הוא באדם שאוכל בקביעות במקום אחד, וישן במקום אחר, וכגון תלמיד ישיבה הסועד בבנין חדר האוכל של הישיבה, ולן בבנין הפנימייה, היכן נחשב ביתו ששם עליו להדליק, האם במקום בו סועד פתו או במקום בו לן בלילה. והספק הוא הן לעניין **לכתחילה** היכן הוא הבית שנכון ביותר להדליק בו לכתחילה, והן לעניין **דיעבד** האם בהדלקה בבית השני יוצא ידי חובה בדיעבד.

ובירור הדברים מתבאר מדברי הראשונים, שהנה מצינו בטור (סימן תרעז) שכתב וז"ל "כתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל בתשובה, בן האוכל אצל אביו או האוכל אצל חבירו, ויש לו בית מיוחד לשינה, צריך להדליק בו, שכיון שיש לו בית מיוחד לשינה והעולם רואין אותו נכנס ויוצא בו איכא חשדא אם אינו מדליק, שאין העולם יודעים שאוכל במקום אחר, ואפילו לדידן שאנו מדליקים בפנים, ומסתמא בני חצר יודעים שאוכל במקום אחר, אפילו הכי שייך חשד, כי השכנים עוברים ושבים לפני פתח הבית ורואים שאינו מדליק", עכ"ל.

ומבואר בדברי הרא"ש שאדם שיש לו שני מקומות לדיור באחד אוכל ובשני ישן, חייב להדליק במקום השינה, שאם לא ידליק במקום השינה יחשדו אותו שאינו מדליק כלל, אמנם לא התפרש בדברי הרא"ש, אם חיוב זה הוא מלבד חיובו להדליק במקום האכילה, שעיקר המצווה אינה מתקיימת אלא בהדלקה במקום האכילה שהיא עיקר דירתו, ורק שהוסיף הרא"ש שעליו גם להדליק במקום השינה מפני החשד, או שמא בהדלקה זו שמדליק במקום השינה כבר יוצא ידי חובת ההדלקה, שמקום השינה אף הוא נחשב מקום דירתו שיקיים בו חיוב ההדלקה של נר איש וביתו. **ויסוד הספק** בזה האם **מקום השינה שוה למקום האכילה** בהגדרת ביתו של אדם, ומשום כך בהדלקה במקום השינה מתקיימת המצווה, ובתקנה זו שתקנו שידליק במקום השינה כדי למנוע חשד תקנו שיקיים מצותו רק במקום השינה, או שמא **עיקר ביתו של אדם הוא מקום אכילה**, ובהדלקה במקום השינה אינו יוצא ידי מצותו, ורק משום חשד חייבו להדליק בה בנוסף להדלקה במקום האכילה.

ונראה להוכיח כצד זה **שבהדלקה במקום השינה מתקיימת המצווה** ואינו צריך להדליק גם במקום האכילה:

א. הרא"ש לא הזכיר בלשונו כלל שמלבד ההדלקה במקום השינה חייב האדם להדליק גם במקום האכילה, ומשמעות הדברים שאכן אינו חייב אלא בהדלקה במקום השינה בלבד, שבהדלקה זו יוצא ידי חובת המצווה, כיון שאף מקום זה ביתו הוא. ואמנם אפשר שדברי הרא"ש אמורים באדם שאין לו מקום פרטי לאכילה אלא סמוך באכילתו על שולחן אחרים, ומשום כך אין עליו להדליק אלא במקום השינה, אולם לפי זה נצטרך לדחוק שדעת הרא"ש כדעת המאירי (שבת כג ע"א ד"ה חכמי התוספות) שהסמוך על שולחן אחרים יוצא בהדלקת בעל הבית, ופטור מלהשתתף בפרוטה.

ב. עוד יש להוכיח כצד זה מכך שאם ההדלקה במקום השינה אינה אלא מפני החשד ואינו יוצא בה ידי חובת המצווה, נמצא שיש כאן **חידוש חובת הדלקה מחודשת שאין בה קיום מצות הדלקת נר חנוכה** כלל, ולא מצינו שחייבו חכמים הדלקה במקום שאין בו תורת הדלקת נר חנוכה כלל.

והעולה מהדברים שגדר תקנת חכמים היתה שאדם שדירתו באופן זה שבמקום אחד סועד פתו ובמקום אחר ישן, יקיים את חיובו במקום השינה מפני החשד, ואף שמעיקר הדין לולא חשש החשד היה יכול לקיים המצווה במקום האכילה, ולפי זה מסתברא מילתא שאף אחר שתיקנו מחמת החשד לקיים מצות ההדלקה במקום השינה בדווקא, מכל מקום אין זה אלא לכתחילה אבל בדיעבד אם הדליק במקום האכילה יצא ידי חובת מצות ההדלקה, שהרי לא מסתבר שחכמים עקרו לגמרי את אופן ההדלקה ממקום האכילה למקום השינה.

והנה מדברי הרשב"א לכאורה נראה שנחלק על דברי הרא"ש וסובר שלעולם אין אדם מדליק אלא במקום אכילתו, ואף מי שאוכל בבית אחד וישן בבית אחר אינו מקיים מצות ההדלקה אלא בהדלקה בבית בו אוכל פתו, שכתב הרשב"א (שו"ת סימן תקמב) וז"ל: "גם מי שאוכל על שולחן בעל הבית, אפילו שוכב בבית בפני עצמו אינו צריך להדליק, אבל מכל מקום צריך להשתתף, או שיקנה לו בעל הבית חלק בשמן

ובפתילות", וכו', עכ"ל. ומבואר בדברי הרשב"א שהאוכל בבית אחד וישן בבית אחר עיקר **חובת ההדלקה שלו בבית שאוכל**.

אולם אחר העיון נראה שאין מחלוקת בזה בין הרשב"א לרא"ש ואין דברי הרשב"א אמורים אלא באופן שלא שייך חשד, וביאור הדברים, שהנה מלשון הרא"ש שביאר טעם החשד בלשון זו: כי השכנים עוברים ושבים לפני פתח הבית ורואים שאינו מדליק. נראה שדרכם היתה בהדלקה בבית באופן זה שנראית אף מבחוץ, ובה אכן שייך חשד ותיקנו חכמים להדליק במקום השינה למנוע חשד זה. אולם במקומו של הרשב"א היו מדליקין בתוך הבית ממש באופן שאין ניכרת ההדלקה מבחוץ כלל, וכפי המבואר בלשונו (שו"ת סימן תקמא) "עכשיו שנהגו שלא להדליק בחוץ אלא בבתים אף על פי שיש לו שני פתחים אינו חייב להדליק בהן, שהכל יודעין שאין מדליקין בחוץ אלא בפנים", ובאופן זה לא שייך חשד כלל וממילא שיכול להדליק במקום אכילתו בלבד.

ואולם יש להסתפק בדעת הרשב"א אם אין לקיים מצות ההדלקה אלא במקום האכילה בלבד, או שמא אף שאין חיוב להדליק במקום השינה, שהרי אין חשש חשד, מכל מקום אם הדליק במקום השינה קיים מצותו.

ומצינו בדברי הרמ"א (דרכי משה סימן תרעז) שהכריע שלפי דעת הרשב"א יש **להדליק במקום האכילה** שהוא עיקר דירתו של אדם, והסתפק אם אף דעת הרא"ש כן במקום שאין חשד. וכן הכריע הרמ"א למעשה (סימן תרעז ס"א) **שבמקום שאין חשד, יש להדליק במקום האכילה**. וכן מבואר במגן אברהם (שם סק"ו) שאף הרא"ש מודה בעיקר הדין שמקום אכילה עדיף ממקום שינה ומשום כן במקום שאין חשד, ידליק במקום אכילה.

ואולם נראה שאף לפי דעתם **בדיעבד אם עבר והדליק במקום השינה יצא ידי חובתו**, שהרי הרשב"א (בתשובה שם) כתב ש'אין צריך' להדליק במקום שינה, ומשמע מכל מקום אם ידליק במקום שינה יצא ידי חובה, וכל שכן לדעת הרא"ש שפשטות דבריו מורים שמעיקר הדין יכול להדליק היכן שירצה בין במקום האכילה ובין במקום השינה, וכן עולה מדברי המשנ"ב (סימן תרעז סק"ח) שכתב כן בשם הגהות רבי ברוך פרנקל.

ואולם מצינו בשו"ת שארית יוסף (סי' עג) שכתב שעיקר הדלקת נרות חנוכה, אינו הולך אחר מקום אכילה אלא אחר **מקום לינה**.

וכן מבואר בשו"ת מהרש"ל (סי' פה) וז"ל: "וכן חתן האוכל בבית חמיו, אם יש יכולת בידו, אפילו ישן בבית חמיו, לא ישתתף אלא ידליק לעצמו משום המהדרין, שהרי הוא איש וביתו, ואם ישן בבית אחר, **פשיטא שמחויב להדליק במקום שישן**", עכ"ל. ומשמע דהמהרש"ל סבירא ליה דיש להדליק במקום שינה מדינא, ולא משמע שמה שמדליק במקום שינה הוא מפני החשד.

ואפשר שאף המהרש"ל סובר שבעיקר הדין אין עדיפות במקום השינה יותר ממקום האכילה, ורק שבמקום שאכילתו אצל חמיו והוא ישן בבית בפני עצמו, סובר המהרש"ל שישנה עדיפות למקום השינה, ומשום שכיון שמקום האכילה שלו אינו נפרד לעצמו שהוא מקום שמתארח אצל אחרים, ומקום שינה הוא מקום שהוא דר בו לעצמו, הרי שחשוב יותר מקום שהדיור שלו לעצמו ממקום שהדיור שלו עם אחרים ומשום כן יש להדליק במקום השינה ולא במקום האכילה, אבל לא שיש עדיפות בגוף השינה יותר מן האכילה.

אמנם עיקר דבריהם צריכים עיון (וכפי שכבר תמה בזה הט"ז סימן תרעז ס"ק ב) שהרי כבר נתבאר, שדעת הרא"ש והרשב"א כפי שגם עולה מדברי הרמ"א בדרכי משה והמגן אברהם (הנ"ל), שיש להדליק במקום אכילה, ולא במקום שינה, ואף שבאמת אינו מוכרח בדברי הרשב"א והרא"ש שיש עדיפות למקום אכילה יותר ממקום שינה, מכל מקום דבר זה מפורש בדבריהם שאין עדיפות למקום שינה יותר ממקום האכילה, ואם כן מניין לנו להעדיף את מקום השינה יותר ממקום האכילה. וראה בט"ז (שם) שנוקט להלכה כדעת הרשב"א שיש להדליק במקום אכילה, והוסיף (שם) הט"ז לסייע לשיטה זו מהמבואר גבי עירובי חצרות (סימן שע סעיף ה) שמי שאוכל במקום אחד וישן במקום אחר מקום אכילה עיקר, ואוסר רק במקום אכילה, ולא במקום השינה.

<u>העולה מן האמור: אדם שאוכל בבית אחד וישן בבית אחר, לכתחילה יש לו להדליק במקום אכילה, ובדיעבד אם הדליק במקום שינה יצא ידי חובה.</u>

מקום ההדלקה לאוכל סעודה אחת אצל חבירו, ודין הדלקה למתארח בשבת - כשאוכל אצל אחרים וישן בביתו

<u>דין אכסנאי</u>

הנה שנינו בגמ' בשבת (כג ע"א) "אמר ר' ששת אכסנאי חייב בנר חנוכה, אמר רבי זירא מריש כי הוינא בי רב, משתתפנא בפריטי בהדי אושפיזא, בתר דנסיבי איתתא, אמינא השתא וודאי לא צריכנא דקא מדליקי עלי בגו ביתאי", ע"כ.

ומבואר בגמ' שלושה דינים: **א.** שאורח חייב להדליק נר חנוכה. **ב.** שסגי לאורח במקום להדליק בעצמו להשתתף בפרוטה בהדלקת בעל הבית. **ג.** שאם האורח נשוי אינו צריך כלל להדליק אם אשתו מדליקה בביתו.

ובביאור החידוש הראשון שאורח חייב להדליק נר חנוכה, מצינו פלוגתא בראשונים בביאור הסלקא דעתך שאורח היה פטור. הרא"ש (שם פרק ב סימן ח) ביאר שבלא רב ששת ס"ד שאכסנאי יכול לצאת בנרו של בעל הבית מדין איש וביתו וקמ"ל רב ששת שאינו יוצא בנרו של בעל הבית דלא הוי בכלל איש וביתו. אמנם הר"ן שם ביאר החידוש של רב ששת באופן אחר, וז"ל, "אורח אע"פ שאין לו בית דלא תימא דין נר חנוכה כדין מזוזה דכל מי שאין לו בית פטור מן המזוזה" עכ"ל. וכוונת הר"ן, שהרי הדין הוא שאכסנאי פטור ממזוזה כמבואר בגמ' במנחות (מד ע"א) מכיון שאכסנאי נחשב שאינו גר שם, ולכן גם היה צד שאורח פטור מנר חנוכה מכיון שצריך בית להדלקת נר חנוכה, ואורח נחשב שאין לו בית, ואם כן יהא פטור מהדלקת נר חנוכה, קמ"ל שחייבים, דלגבי נר חנוכה אף אורח חייב.

ומבואר שנחלקו הרא"ש והר"ן מה התחדש באכסנאי שחייב בנר חנוכה, לשיטת הרא"ש נתחדש שאורח אינו יוצא בהדלקת בעל הבית, מכיון שהוא אינו נחשב כאחד מאנשי הבית, ולשיטת הר"ן נתחדש, שאורח נחשב גר בבית ולכן יכול להדליק שם נר חנוכה. [ופשוט שכל מחלוקתם הוא רק בביאור נקודת חידושו של ר' זירא, אבל לדינא מודים זה לזה, שגם הרא"ש מודה שאורח אינו פטור מנר חנוכה, וגם הר"ן מודה שאורח צריך להשתתף בפרוטה].

<u>בירור אופנים ופרטים בדין אכסנאי</u>

והנה לא נתברר בגמרא **מה הוא גדרו של אכסנאי** [שצריך להדליק נר חנוכה במקום האכסניא או שמשתתף בפרוטה ביחד עם בעל הבית], אם **צריך שגם יאכל וגם יישן** אצל אחר, או אפילו **אם רק אוכל אצל אחר כבר נחשב לאכסנאי**, וכן לא נתברר באיזה אופן יחשב כאכסנאי אם צריך **שיאכל כל סעודותיו** כדי להחשב לאכסנאי, או **שדי אפילו בסעודה אחת** בכדי להחשב כאכסנאי, ויש לברר בכך כמה פרטים ואופנים, וכפי שיתבאר להלן.

א. <u>בחור שמתארח במקומות שונים</u>: נראה שאפילו אם אינו ישן במקום האירוח, ואפילו אם אוכל שם רק סעודה אחת, נחשב כאכסנאי, **שכיון שאין לו בית משלו וכל הזמן מתארח במקום אחר,** בזה לעולם **כל סעודה שאוכל אצל אחר הרי זה כאכסנאי**, ומשתתף בפרוטה עם בעל הבית, או מדליק לבד, ויוצא בזה ידי חובה.

ב. <u>נשוי שיש לו בית קבוע שישן שם ואוכל במקום אחר</u>: מבואר בשו"ת שארית יוסף (סימן עג) שאין לו דין אכסנאי, **וצריך להדליק דוקא בביתו הקבוע** שישן שם ואינו יוצא ידי חובה בהדלקתו במקום

האכסניא (ועיין מג"א סימן תרעז ס"ק ד), ובשו"ת מהרש"ל (סי' פה), ובט"ז (סי' תרעז סק"ב). והטעם שאינו מדליק במקום האכילה אף שמבואר בראב"ש וברשב"א (הנ"ל) דאזלינן בתר מקום אכילה, נראה דכל דברי הרשב"א והרא"ש איירו דווקא כשמקום האכילה הוא מקום שהוא מתארח בקביעות, וכמבואר במגן אברהם (ס"ק ז) אז שפיר מדליק במקום האכילה, אבל אם במקום האכילה אינו אוכל בקביעות, אז אינו מדליק במקום האכילה, וגם אינו יוצא ידי חובה אם מדליק שם [אך יש להעיר ממה שהביא הט"ז (הובא לעיל) ראיה לדבריו מהדין המבואר בשלחן ערוך (סימן שע ס"ה) גבי עירובין ע"ש].

ג.<u>נשוי שמתארח ואוכל וישן שלא בביתו למשך יום אחד שלם:</u> יש להסתפק האם באופן זה ידליק במקום האכסניא, או שאף שאם הדליק במקום האכסניא יצא ידי חובה, מכל מקום **לכתחילה עליו להדליק בביתו הקבוע**.

והנה בט"ז (סק"ב הנ"ל, ובמ"ב ס"ק יב) משמע שאם ישן במקום האכסניא, ידליק במקום האכסניא, אך אפשר שהט"ז מיירי בזמן שמדליקים בפנים, ואז אם אין אף אחד בבית למי ידליק, אבל למנהגינו שמדליקין בחוץ, יש להסתפק שאף אם אוכל וישן במקום האכסניא נהי שאם הדליק במקום האכסניא יצא ידי חובה אבל מכל מקום לכתחילה אולי צריך להדליק בביתו.

ד. <u>בחור ישיבה שאוכל בחדר אוכל וישן בביתו או בפנימייה [עכ"פ באופן שהפנימייה לא באותו בנין של החדר אוכל]:</u> בפשוטו היה נראה שלפי המבואר ברשב"א וברמ"א (הנ"ל) שמי שאוכל במקום אחד וישן במקום אחר צריך להדליק במקום האכילה, לכאורה היה נראה שהוא הדין לבחור שישן בביתו או בפנימייה ואוכל בחדר האוכל, שצריך להדליק בחדר האוכל. אולם באמת נראה **שיש לחלק בין חדר אוכל בזמננו בישיבות, לבין מקום אכילה של הרשב"א**, שהרשב"א מדבר בבית שאוכל שם בן או אדם זר, ושם זה מקום אכילתו ויכול להשתמש שם שימושים של בית ומשום כן סובר הרשב"א שכיון שיש חשיבות למקום אכילתו וגם מקום זה נחשב קצת כביתו יש לו להדליק שם, משא"כ **בחדר אוכל של זמנינו שהוא כמו מסעדה**, אם כן אף שלמקום האכילה ישנה חשיבות של קביעות, עדיין צריך שידליק במקום שנחשב על כל פנים קצת כביתו, וכמו שפשוט **שאדם שאוכל את כל סעודותיו אוכל במסעדה, אינו מדליק במסעדה**, אלא מדליק בביתו שישן שם, כיון ששם הוא דירתו, ושם עושה כל תשמישיו, ובמסעדה יכול רק לאכול ואין לו אפשרות להישאר שם, וזה לא מקום שראוי לדירה. הכי נמי חדר אוכל בישיבה בזמננו, **לכן נראה שיש להדליק בחדר שינה, ולכתחילה יאכל שם גם סעודה עיקרית, ושם ידליק.**

<u>המתארח בבית מלון ומקרים נוספים</u>

ה. לכאורה היה צריך לדון **מה הוא גדר מקום האכילה** בבית מלון, אם הוא כמסעדה ואז צריך להדליק דוקא בחדר שישן שם, או שדינו כמקום אכילה של הרשב"א שיש שם שימושים נוספים כביתו. אמנם באמת נראה **שודאי יכול להדליק בחדר שישן שם**, וטעם הדבר הוא משום שמקום האכילה [-חדר האוכל] במלון, והחדר שישן שם, נמצאים בבנין אחד, ואם כן יש לזה דין של שני חדרים בבית אחד, שאין צריך להדליק דווקא בחדר שאוכל שם.

ו. ולפי זה הוא הדין גם באופן **<u>שהפנימייה היא באותו בנין של החדר אוכל</u>**, שאז פשוט שאינו צריך להדליק דוקא בחדר אוכל [אף אם לא נקבל את החילוק הנ"ל ששונה חדר אוכל של ישיבה, ממקום אכילה שעליו דן הרשב"א], והטעם הוא מכיון שהוא כמו שני חדרים באותו בית.

ז. <u>בחור ישיבה שבימי החנוכה אוכל בישיבה וישן בבית הוריו [ואין לו חדר שינה בישיבה כלל]</u>: ידליק בבית הוריו [ואף שמקום אכילה עיקר מכל מקום חדר אוכל של ישיבה שונה כמו שנתבאר], ואולם עדיף שגם יאכל שם.

ח. <u>בחור ישיבה שישן בבית הוריו ויש לו חדר בישיבה לשינת צהריים:</u> כיון שלכתחילה יש להדליק במקום האכילה [ובחדר אוכל כנ"ל אין להדליק], לכן: או שיאכל בחדרו בישיבה וידליק שם, או שיאכל סעודה עיקרית בבית הוריו וידליק שם.

ט. <u>האוכל ג' סעודות בבית אביו או חמיו וישן בביתו:</u> יש להסתפק היכן ידליק, ולפי הנ"ל שמקום אכילה עיקר, היה נראה שיש להדליק במקום האכילה אצל אביו או חמיו, אך מאידך נראה שכל מה שמצינו שמקום אכילה עדיף, הוא כשמתארח בקביעות במקום האכילה, אז כיון שיש לו מקום אכילה קבוע אף שישן בביתו ידליק במקום האכילה, אך כשמקום האכילה הוא עראי ומקום השינה הוא ביתו הקבוע, יש להסתפק שצריך להדליק בביתו הקבוע. **ולכן נראה שיש לאכול סעודה בביתו הקבוע וידליק שם.**

י. <u>האוכל ג' סעודות באולם שמחות וישן בביתו</u>: נראה שוודאי יש להדליק בביתו, כי אי אפשר להחשיב את מקום האכילה באולם כביתו.

יא. <u>המתארח בשבת אצל אביו או חמיו וישן בבית אחר [לא בביתו הקבוע]</u>: כיון שנתבאר שמקום אכילה עיקר, לכן יש להדליק בבית אביו או חמיו אף שאינו ישן שם, ואם הדליק במקום שישן שם יצא.

יב. <u>באופן הנ"ל כשיכול להדליק בביתו הקבוע</u>: יש לדון האם יש חשיבות יותר לביתו הקבוע או שיכול להדליק גם במקום שמתארח ואוכל שם. נראה שבאמת אין עדיפות אם ידליק במקום האכילה או בביתו הקבוע שאינו ישן שם עתה, כיון שבדירות שמתארח בשבת דינו כאכסנאי שיכול להדליק במקום האכסניא, ומאידך אף בביתו הקבוע לא פקע שם דירתו, ולכן גם אם הדליק שם יצא ידי חובה. אולם יש הסוברים שאף לכתחילה צריך להדליק בביתו הקבוע שזהו מקום ההדלקה, כיון שזה ביתו הקבוע לאכילה ולשינה במשך השנה ורוב החנוכה.

ושורש הנידון בעניין זה הוא, במה שיש לברר כוונת דברי הט"ז (סימן תרעז ס"ק ב) שכתב וז"ל: "משא"כ במי שיש לו דירה בעיר והולך פעם א' חוץ לביתו וסועד אצל חבירו פשיטא שלא יניח ביתו וידליק בבית שהוא אוכל שם פ"א אצל חבירו אלא צריך לילך לביתו ולהדליק שם. ואם אחזו תאות האכילה ואינו רוצה לזוז משם עכשיו יצוה לבני ביתו שידלקו עליו בביתו דאותו בית שהוא סועד שם אין דינו אלא כאכסנאי שמדליקין עליו בבית והוא אינו מדליק במקום שהוא ואפי' למ"ש בסמוך דאכסנאי רשאי להדליק גם במקום שהוא שם היינו שעכשיו תהיה גם שכיבתו שם משא"כ בזה שיאכל כאן שעה או שתים וישוב למקומו אין שום סברא לומר שידליק שם ולא בביתו דזה הוה כאלו עומד בשעת הדלקה על רחוב העיר דאין שייך לו שם הדלקה", עכ"ל הט"ז.

ומבואר בדברי הט"ז, שדווקא משום שהוא אוכל ושוהה שם רק שעה או שעתיים ואין מקום שינתו שם, משום כן אינו נחשב מקום האכילה כביתו ואינו יכול להדליק שם שאינו נחשב אכסנאי, אבל **אם גם ישן שם לכאורה יש למקום זה חשיבות של ביתו ויכול להדליק שם**, ומשמע שאינו צריך להדליק בביתו הקבוע. ואולם יש לדון שכל דברי הט"ז מיירי דוקא בזמן שמדליקים בפנים, דאז אם אינו בביתו אין מה להדליק שם.

מאידך בפרי חדש (סי' תרעז, ומובא בביאור הלכה שם, ובחיי אדם כלל קנד סעיף לב) מבואר דמי שהלך הוא וכל בני ביתו להתארח כל שמונת ימי החנוכה שמדליק היכן שנמצא ראה שם. משמע מהפרי חדש **שאם הלך רק ליום אחד, שאין מדליק שם אלא בביתו**. אך יש לדון בכוונתו, שאפשר לפרש שאם עקר לכל השמונה ימים אינו יכול להדליק בביתו הקבוע ואין הדלקתו שם מועילה כלל, ואך אם הלך רק למספר ימים אף על פי שיכול להדליק במקום שמתארח מכל מקום גם אם הדליק בביתו יצא ידי חובה שמועילה הדלקתו גם שם.

בירור הלכה בעניין מקום ההדלקה

מחלוקת רש"י ותוס' במקום ההדלקה

א. איתא בגמ' שבת (דף כא:) – 'תנו רבנן: נר חנוכה מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ. אם היה דר בעלייה - מניחה בחלון הסמוכה לרשות הרבים. ובשעת הסכנה - מניחה על שלחנו, ודיו'.

ופירש רש"י - 'מבחוץ - משום פרסומי ניסא, ולא ברשות הרבים אלא בחצרו, שבתיהן היו פתוחין לחצר'.

וכתבו התוס' (ד"ה 'מצוה') – 'ומיירי דליכא חצר אלא בית עומד סמוך לרה"ר אבל אם יש חצר לפני הבית מצוה להניח על פתח חצר דאמר לקמן חצר שיש לה ב' פתחים צריכה ב' נרות ואמרי' נמי נר שיש לה שני פיות עולה לשני בני אדם משמע לשני בתים ואם היו מניחים על פתחי בתיהם היה לזה מימין ולזה משמאל אבל אי מניחים על פתח החצר אתי שפיר'.

ומבואר שנחלקו רש"י ותוס' האם להדליק בפתח הבית או בפתח החצר. ונראה לבאר מחלוקתם בב' דרכים:

אופן א' – לכו"ע צריך שיראו הנרות ברה"ר, אך רש"י סובר שצריך שיראו הנרות גם בתוך הבית ועדיף פרסום הנס גם לבני הבית אף שיפחת פרסום הנס לבני רה"ר, ולשיטת תוס' עדיף שיהיה יותר פרסום לבני רה"ר ואף שלבני הבית יהיה פחות פרסום, אמנם אם הדליק בפתח הבית ולא היה ניכר ברה"ר - לכו"ע לא יצא ידי"ח.

אופן ב' - לשיטת רש"י מדליקים בפתח הבית כי ניכר לבני החצר ולא צריך שיהיה ניכר לבני רה"ר, ולתוס' לא די בהדלקה שנכרת לבני ס אלא צריך שיהיה ניכר לבני רה"ר.

ונפק"מ בין ביאורים אלו האם לפי רש"י יוצאים ידי חובה בהדלקה בפתח דירה הפתוחה לחדר המדרגות- לאופן הא' לא יוצאים יד"ח לשיטתו, ולאופן השני יוצאים יד"ח.

הדלקה בפתח או בחלון הסמוך לרשות הרבים – נדר רשות הרבים

ב. מבואר בשו"ע (סי' תרעא סע' ה) "נר חנוכה מניחו על פתח הסמוך לרה"ר", ויש להסתפק האם צריך להדליק דוקא במקום שפתוח לשטח ציבורי שעוברים שם אנשים רבים, או שדי שידליק את הנרות שייראו במקום שיש שם עוברים ושבים אף שאינו שטח ציבורי. והנפק"מ בזה - לישיבות שמדליקים בפתח פנימייה הפתוחה למתחם הישיבה, או בפתח של דירה הפתוח לחדר מדרגות, או הדלקה בחלון במקום שרק השכנים הדרים ממול רואים.

ונראה שלכתחילה ידליק במקום הפתוח לרשות ציבורית [וגם רחובות צדדיים מהני לזה, ואפי' נראה רק בדוחק], אך אם אינו יכול להדליק ממש על רה"ר, ידליק במקום שיש בו עוברים ושבים, ואף שהוא רשות פרטית.

חלון או פתח הבנין – המקום העדיף להדלקה

ג. לשיטת התוס' הנ"ל יש להדליק בפתח הבנין, וכן פסק השו"ע (סי' תרעא סעי' ה), **ולשיטת רש"י** יש להדליק בפתח הדירה, **ואם ידליק בפתח הבנין לא יוצא ידי חובה**. ובבה"ל (שם ד"ה 'פתח החצר') נראה שחושש לדעת רש"י. נמצא שאם הדליק בפתח הבנין לא יצא יד"ח לדעת רש"י, **ולכן נהגו להדליק בחלון הסמוך לרה"ר שאז יצא יד"ח לכו"ע עכ"פ בדיעבד**, וכן נראה דעתו של מרן החזו"א להדליק בחלון ולא בפתח הבנין משום שחשש לשיטת רש"י (עדות הגר"ח ברים ששמע כן מהחזו"א).

כשמדליקים בפתח החצר הסמוך לרה"ר, האם צריך להיות דוקא חצר שמשתמשים בה שימושי דירה ככביסה ובדו'

ד. לגבי נר חנוכה אין דין שהחצר תשמש לדברים אלו, **ולכן לשיטת התוס' הנ"ל - וכן פסק השו"ע** (סי' תרעא סע' ה) **- אף בזמננו שאין משתמשים בחצר לשימושי דירה, בכל זאת יש לה דין חצר** ואפשר לכתחילה להדליק בפתח הבנין, ורק לגבי עירוב ומזוזה כתב החזו"א (עירובין סי' צ, כג. מזוזה סי' קסח, ו) שאין דין חצר בזמן הזה, כיון שבזמן חז"ל החצרות היו משמשות לכביסה בישול ואפיה, משא"כ בזמננו (עי' רש"י ב"ב ב. ד"ה השותפין). ומה שסבר להדליק בחלון, כיון שחשש לשיטת רש"י הנ"ל [אמנם י"א שהטעם שהחזו"א הורה להדליק בחלון, הוא משום שגם לעניין חנוכה צריך דין חצר כמו בעירוב ומזוזה (ראה לעיל סע' ג)].

הדלקה בחלון עורפי כשאין חלון הפונה לרה"ר

ה. יש להסתפק היכן להדליק האם בפתח הבנין ויוצא ידי חובה לפי השו"ע שפוסק כתוס' (הנ"ל), או שידליק בחלון העורפי ויראו את ההדלקה רק בבניינים העומדים ממול.

ונראה שאף שאם מדליק בפתח הבנין יוצא ידי חובה וכמו שפסק השו"ע, אבל לפי המנהג הנפוץ יותר - שנוהגים להדליק בחלון משום שחוששים לשיטת רש"י (כנ"ל סע' ג) שאי אפשר להדליק בפתח הבנין - ידליק בחלון.

מי שדינו להדליק בפתח החצר הסמוך לרה"ר (כגון הדר בקומת קרקע) והדליק בחלון מה דינו

ו. נראה שבדיעבד יצא יד"ח (כלשון הגמ' שבת כא: 'מצוה להניחה וכו', עי' מנחות לב: ויו"ד סי' רפט).

מי שדינו להדליק בפתח החצר/הבית, או בחלון הפונה לרה"ר, והדליק בתוך הבית - האם יצא ידי חובתו

ז. יש סתירות בדין זה [עי' שבת (כב:) 'הדליקה בפנים והוציאה לא עשה ולא כלום', וכ"פ בשו"ע (סי' תרעה סע' א) ותלוי בדברי הב"ח והמג"א (שם) ושו"ת רעק"א (תניינא קכה), אולם בספר העיטור (הלכות חנוכה) כתב שכיון שבשעת הסכנה נהגו להניחה בפנים יוצא בזה יד"ח גם בזמננו, עיי"ש, ועי' ריטב"א (בגמ' שם

כא: ד"ה 'דאי לא אדליק מדליק') וז"ל '...דאי לא אדליק מדליק בחוץ עד ההיא שעתא, אבל בתר הכין אינו מדליק אלא בפנים, דלדידהו נמי ודאי משום דלא מצי למעבד היכירא לרשות הרבים לא נפטר מלעשות היכירא לו ולבני ביתו דהא לקמן אמרינן דבשעת הסכנה מדליקה על [שולחנו ודיו]' עכ"ל. ועי' רשב"א (שם ד"ה 'אמר ר' ירמיה' לגבי נר ביתו ונ"ח), עיי"ש], **ולמעשה נראה שיש מקום להקל בזה שבדיעבד יצא ידי חובה.**

האם יש דין שידעו מי הדליק את נרות החנוכה

ח.אין צורך שידעו מי הדליק את הנרות, ומה שמצינו (שבת כא: ובסי' תרעא סע' ה) שמי שדר בעליה מדליק בחלון הפונה לרה"ר ולא מדליק בפתח הבית, הוא משום שמדובר שהעליה פתוחה לבית – 'דהשתא כי מנח לה על פתח הבית או על פתח החצר לא מינכרא מילתא דמשום עליה היא, ולפיכך מניחה בחלון הסמוך לרשות הרבים' (לשון הב"י סי' תרעא סע' ה), דהיינו דין עליה הפתוחה לבית שנראה שהכל בית אחד, והרואה סובר שמי שהדליק את החנוכייה הוא בעל הבית שהעליה יוצאת מביתו, ולכן צריך להדליק בחלון העליה, **אבל בבנין רגיל או בפנימייה של ישיבה אין דין שידעו מי הדליק.**

דירה שחלונותיה גבוהים מעשרים אמה

ט.יש להסתפק האם ידליק בחלון שפונה לבנין ממול או שידליק בפתח הבנין כדעת תוס'.

נראה שהמדליק בפתח הבנין יוצא יד"ח כדעת השו"ע ותוס' שהובא לעיל.

אמנם נראה שעדיף שידליק בחלון, משום שיש לדון שנחשב לרה"ר ע"י החלונות ממול וכנ"ל סע' ב, וגם הריטב"א (שבת כא:) כתב "ואם דר בעליה מניחה בחלון הסמוכה לרשות הרבים, פי' וסתמא קאמר אף על פי שהיא גבוהה לבני רשות הרבים למעלה מעשרים אמה, דבדידיה משערינן כיון דלא איפשר אלא בהכי וכדאמרינן". וביאור דברי הריטב"א שהדין שאין יוצא יד"ח בהדלקה למעלה מעשרים אמה הוא רק כשיכול להניח למטה מעשרים אמה, אבל אם חלונות ביתו גבוהים מעשרים אמה כיון שאינו יכול להניח למטה מעשרים אמה יוצא ידי חובה אף בהנחה בחלונות אלו. וגם יש לדון שנחשב כשעת הסכנה שמניחו על שולחנו ודיו, וכמו שכתב הריטב"א (שם) – 'ובשעת הסכנה מניחה על שלחנו, פי' לא סוף דבר סכנת נפשות דא"כ פשיטא דעל מצות עשה לא יהרג... אלא אפי' סכנת צער או איבה כמו בצרפת... ולפיכך היה אומר מורי הרב ז"ל שכשנושב רוח שאי אפשר להדליקה בחוץ מדליקה בפנים בביתו', עכ"ל. **ולכן נראה שידליק בחלון ביתו. ונכון יותר שיתלה ליד הנרות נורות צבעוניות שמושכות את העין,** כיון שיש לדון שנחשב כ'אמלתרא' שמועיל גבי קורה של עירוב גם מעל עשרים אמה כמבואר בערובין (ג.) ובשו"ע (סי' שסג סע' כו) וז"ל - 'ואם רוצה להכשירו בקורה צריך שיעשה בה ציור וכיור [פי' ציור אחד בכותל מן הסיד או על שמי קורה] שעל ידי כך מסתכלים בה', עכ"ל [ואף שיש לדון שהנר עצמו המאיר הוא אמלתרא והרי הוא לא מועיל מעל עשרים אמה וא"כ יש לדון שלא יועיל אמלתרא ע"י נורות].

מי שאין לו חלון הפונה לרשות הרבים ויראו את הנרות רק אנשי ביתו, האם ידליק בפתח הבנין או שידליק בביתו ויראו רק אנשי ביתו

י. נראה שאם מדליק בפתח הבנין יוצא יד"ח כדעת השו"ע ותוס' (שהובאה לעיל), **אמנם לפי מה שנוהגים להדליק בחלון** וחוששים לשיטת רש"י (וכנ"ל סע' ג) **ידליק בביתו בחלון אף שאינו פונה לרה"ר**, כיון שאף לשיטת התוס' והשו"ע שפסקו להדליק בפתח החצר אם הדליק בביתו נראה שיצא ידי חובה (וכנ"ל סע' ז). וגם שנחשב כשעת הסכנה (וכנ"ל סע' ט).

הדלקה בפתח הדירה הפתוחה לחדר המדרגות ובפנימייה בפתח החדר

יא.רק אם אין שום אפשרות אחרת ידליק שם, משום שאין כאן הדלקה לרשות הרבים (וכנ"ל סע' א-ב), וגם אינו ניכר כל כך לבני ביתו, וגם מצוי לפעמים שאינו בתוך טפח הסמוך לפתח.

הדלקה בישיבות (וראה לעיל עמ' כב סע' ד)

יב. אפשרויות ההדלקה לכתחילה לפי סדר העדיפות:

[**א**] בחלון החדר הפונה אל הרחוב.
[**ב**] בפתח בנין הפנימייה הפונה אל הרחוב.
[**ג**] בפתח מתחם הישיבה הפונה אל הרחוב.
[**ד**] בחלון החדר הפונה למתחם הישיבה או לפרוזדור הפנימייה.
[**ה**] בפתח בנין הפנימייה הפונה למתחם הישיבה.
[**ו**] בפתח חדרי השינה בפנימייה.

[ההוראות הנ"ל הן הוראות כלליות, אך לפעמים ישנם שיקולים נוספים, ויש להדליק כפי הוראת הישיבה]

הדלקה בחדר האוכל של הישיבה

יג. אם משתמשים בחדר האוכל במשך היום אפשר להדליק בחדר האוכל בחלון הפונה לרשות הרבים, ואם אין משתמשים כלל בחדר האוכל חוץ משעות הסעודה, ובפרט אם חדר האוכל נעול בשאר הזמן, יש לדון שאין יוצאים ידי חובת ההדלקה בחדר האוכל.

הגיליון יצא לאור לזכות:

חברת האבטחה – **"חיות הקודש"** | לזכות **אורי בן טובה בלה** לישועה בקרוב ממש | לעילוי נשמת **נחמה בת אורי** ע"ה

לזכות חתן הבר מצוה **נתן צבי ברונר הי"ו**, שיזכה לגדול בתורה ובמצוות | לזכות **עידן בן סיגל** ומשפחתו, להצלחה ברוחניות וגשמיות

מספר הטלפון בבית ההוראה: **0733-260-800** · להפניית שאלות לרב ולקבלת הגיליון למייל: **6191265@gmail.com**